UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub Nr. 163 Trib. Ilfov.

ABONAMENTE: Lei 220 pe 1 an
„ 120 pe 6 luni

TELEFON: 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREŢUL 5 LEI

ANUL XLVII • Nr. 46
SAMBATA 31 DECEMBRIE 1938

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

In pragul lui 1939

de VICTOR POPESCU

Anul nou prilejueşte totdeauna o privire retrospectivă asupra celui apus şi desigur rândurile scrise cu această ocazie vor fi împregnate de aceste teme. Este ceeace voi face acum. In numărul „Universului Literar" apărut de Crăciun spuneam în cuprinsul unui articol ocazional, că privesc cu neîncredere scrisul festiv.

Am de gând totuşi, să scriu acum un articol ocazional. Pentru că vreau să profit de ocazia festivă şi să pun în discuţie problema revizuirii activităţii fiecăruia dintre noi, oarecum obligatorie, la anumite termene.

Anul nou este un termen de acest fel. Se încheie o porţiune de viaţă, o porţiune delimitată după calendar, dar mulţumită căreia se poate organiza traiul.

Privim fiecare în urmă. Ne criticăm sau ne lăudăm faptele. O doatorie morală chiar.

Pentru „Universul Literar" procesul verificărei de care vorbim ar trebui să se înfăptuiască nu în ziua de 31 Decembrie, ci ceva mai târziu, la împlinirea unui an de apariţie.

Totuşi o va face şi acum. Rezervându-şi o privire mai generală odată cu ocazia încheierii anului de apariţie.

O va face, fiindcă nu este posibil să accepte schimbări esenţiale fără să le comenteze şi să le justifice.

Se vor schimba acum titlurile paginilor. In loc de 1938 va fi 1939. Pentru multă lume trece neobservată această schimbare. Pentru cei însă cari lucrează activ în jurul revistei, ea are o reală importanţă. Se modifică parcă o parte din structura lor intimă... O cifră nouă. O perioadă de activitate, noi speranţe, noi frământări, noi idealuri. Drumul spre mai bine, care formează scopul omenirii întregi îşi desvălue acum existenţa lui. Ne este dat numai s'o putem prinde, spre a ne angaja din plin, cu tot sufletul, în direcţia sa.

Ce este în urmă, greşit sau bun, să piară. Infăptuirile revistei, cari nu mai sunt în stare să se prelungească în noul an, se cufundă în întuneric. Cele cari vor fi baze de viitoare încercări se înnalţă majestos, în lumina glorioasă a copilului blajin, ce cu o vitalitate extraordinară, zdrobeşte fără răutate, cariera hodorogită, şi neputincioasă a trecutului 1938.

Ce s'a lucrat, oricât de dificil, a fost, se uită.

Greu şi-ar putea închipui cineva, cu câtă satisfacţie, cei ce munceau în jurul „Universului Literar" privesc acum colecţia întreagă.

Bucuria sinceră ,curată, că din inima sforţărilor celor mai aride adesea a ieşit la lumina unui mănunchiu de literatură îngrijită, că vezi în numele iscăliturilor mulţumirea multor tinere talente, de a se vedea publicate. Sau, prin rezonanţa vreunor titluri, afli deosebită simpatie de a vedea cum în coloanele „Universului Literar", colaborează mari maeştri ai scrisului românesc.

Te simţi fericit, privind anunţarea operelor ce apar în editura revistei.

Te simţi fericit, când îţi aminteşti cuvintele prietenoase cari au înconjurat strădania ta.

Sfârşitul anului se transformă astfel *într'un examen moral*, cu răsunet profund în sufletul celor ce îngrijesc revista.

Un examen a cărui urmare este un îndemn pentru viitor, un *nou curaj*, o nouă sforţare spre „mai bine". Cred că sincera noastră dorinţă este înţeleasă de cei ce urmăresc revista, precum noi o înţelegem şi dorim s'o aplicăm.

Versuri de album

A fost prea toamnă timpurie
în anul când ne-am despărţit
şi bronzu-a stat o veşnicie
pe cer, pe crengi, nedeslipit.

Nici vântul n'a crezut să-l ţină
atât de mult vioara veche;
din secul ei ţi-a zis în tihnă
ocnaşul greer, la ureche.

Pe sponci da bruma, doar să fie
şi să nu 'nvăluie pe-atunci
un dor ce moare şi învie
ca pământene toamne lungi.

In loc de-a ni-i sui la frunte,
o mână 'ntârzia pe lauri,
tot aşteptând, din lumi pierdute
s'o 'ndemne ţipătul de grauri...

Credeam că fulgul nu mai vine
din munţii negri, albul mit!
Şi lupii toţi au dus-o bine,
de foamea lor n'am auzit.

De mult un clinchet de târlie
părea că nu s'a pomenit...
Irozii 'n vechea lor mânie
tăiau liliacul re'nflorit...

SIMION STOLNICU

Clotilde von Derp: Dans sacru

TEATRU PENTRU ZECE MII

de DAN BOTTA

Criza teatrului agită spiritele. Minţile subtile visează, se pun pe lucru şi un nour de divagaţii se naşte în aer, mai diafan, mai ireal, mai nul decât imperiul Nepheloccygiei, cetatea imaginată de Aristofan, în regiunile cerului inferior, cetatea norilor şi cocorilor, din cartoane văduve de ploaie. Minţile subtile, analiştii amatori de distincţiuni delicate, crescuţi la şcoala lui Descartes, toţi aceştia cari sunt deprinşi să ia în serios, vagile procese de dialectică, venite dintr'o ţară obosită, proclamă şi ei moartea, sau iminenta moarte a teatrului. „Madame se meurt, madame est morte" O explică, — e fatal, şi exaltă probabil astrul incandescent până la alb al cinematigrafiei. Nu citesc fireşte nimic din ce scriu ei, dar văd în gazete titlurile tristei lor afecţiuni.

Să renunţăm la arta de a nu spune nimic, folosind cele mai subţile distincţiuni create de muzele sequanei şi să încercăm în lumina timpurilor cari vin să descifrăm destinele teatrului.

Axiomatic: numai într'o societate în decădere, în care principiul ei de coheziune a slăbit, în care solidaritatea naţională, respectul ideei de stat cu tot ce această idee aduce cu sine, adică: o profundă conştiinţă istorică, sentimentul celei mai severe apartenenţe la naţiune — până la gradul la care înstrăinarea se confundă cu neantul, cu inexistenţa fizică — numai într'asemenea stat, teatrul poate cădea în ruină. Intr'un asemenea stat în care naţiunea se exaltă, puterile ei misterioase cresc, conştiinţa miracolului, sentimentul supremaţiei lui în naţiune, prin mila Domnului, vasta perspectivă de istorie a unei bătrâne învăţături, de tragice exemple de umanitate, de acte fulgeroase, de înălţări superbe şi de căderi superbe, acestea dau naştere vocaţiei dramatice. Un teatru mare e acela în care răsună o mare voce.

Subtilităţile de alcov, meandrele sentimentale, problemele de psihologie diafană demnă de orice five o'clok, în mijlocul cărora se zbate teatrul românesc, acestea, dar, sunt moartea teatrului.

Avem nevoe de un teatru pentru zece mii, de un teatru în incinta căruia să vibreze — cum spuneau cei vechi — marea voce a Melpomenei, un teatru animat de cel mai înalt suflet al istoriei, în care să se exalte pasiunile, în care moartea şi iubirea, jertfa şi durerea, mila şi oroarea să crească până la paroxism.

Avem nevoe de un teatru al miraculosului, de un teatru care să exprime tot ce divinitatea a întins deasupra capetelor nostre: potenţialul acesta de energie mistică din care a crescut o ţară, un teatru care să contemple, cu îngândurare stelele: Miro pensoso le crudele stelle.

Exemplele lumii vechi ne stau înainte. Tipurile de viaţă ale lumii aceleia — confuză încă, într'o ceaţă originară — par a se decide.

Le vedem venind. Sunt semne în lume. Era pe atunci în lume, o dramatică solidaritate. Fenomenul naţional — nu spun colectiv — mărginit, fireşte, la limitele naturale ale unei solidarităţi în spirit, când lumea întreagă se numea Hellada — era mai viu ca niciodată.

Intr'o lume ca aceea, Socrate, respinge cu indignare ideia de a fugi din închisoare când legile patriei — fie şi nedrepte — l'au dus în ea — semnul celei mai mari înţelepciuni închinate la picioarele statului pe care îl întruchipa însă Pallas Atena.

Atunci s'a creat într'o explozie a genului elementar teatrul. Niciodată teatrul nu a fost mai viu, nu a exprimat mai energic un ideal de stat.

Oricare din paginile unui Eschyl, ale unui Sophocle, e o patetică, o solemnă ofrandă statului.

Aceasta răsare şi din crimă şi din durere, aceasta respiră din orice strofă. Fie că bate în ea vântul dela Salamina sau dulcea adiere a Cephisului.

Şi iată că Renaşterea Italiană, în care se ridică — de astă dată pe plan revoluţionar — o auroră umană, o eflorescenţă de geniu, aproape tot atât de mare ca aceea a Greciei lui Pericle, nu s'a exprimat printr'un reviriment al teatrului. S'ar putea spune chiar contrariul...

Explicaţia e că Italia acelor timpuri deşi era o realitate în spirit, nu era una în fapte. Italia nu constituia un stat, o puternică solidaritate naţională..

Teatrul — expresie a unei puternice conştiinţe de stat — este chemat la viaţa lui cea mare. Niciuna din marile ma-

(Urmare în pag. 3-a)

Tipologie literară

PHILIP QUARLES

de VLADIMIR STREINU

X. Mr. Bergeret, Hugues d'Entragues şi M. Teste sunt personagii deosebite numai în destinul lor anecdotic; ca oval psichologic însă, ei ne propun acelaş tip, care prin exercitarea îndelungă a puterii intelective au căpătat deprinderea conduitei cerebrale, pierzând cu totul modul vieţii directe.

Aceştia sunt ultimii dezechilibraţi moderni, cei dintâi fiind sentimentalii, iar penultimii — abulicii. In chip obişnuit, li se spune că trăesc cu „capu'n nori", arătându-li-se cu expresia aceasta felul lor fundamental de a fi, adică de a rămânea mereu alături sau în afară de viaţa adevărată.

Se înţelege că niciunul dintre ei, deşi cu toţii s'ar putea spune că profesează luciditatea, nu are conştiinţa limpede a dramei proprii, care de fapt, una şi aceeaşi la toţi trei, este drama automatismului intelectual. Din acest punct de vedere, gândul ni se duce la un anume Philip Quarles, romancier cerebral şi oarecum personaj-centru în *Contrapunct* de Huxley.

Romanul, după cum se ştie, este o cronică vastă a societăţii engleze contemporane. Figurile cele mai cunoscute în viaţa de salon, în viaţa politică, în arte etc., apar abia deghizate, devenind personagii cu a căror soartă Huxley recompune pe plan literar momentul istoric actual.

Travestind, de exemplu, pe conducătorul fascismului englez — Mosley sub numele de Everard Webley, iar pe romancierul Lawrence sub acela de Rampion, autorul nu se uită nici pe sine, botezându-se de cirmustanţă Philip Quarles.

In jurnalul intim, Quarles îşi notează reflectiile privitoare la o formulă nouă de roman. Inovaţia lui constă în truncherea naraţiunii fireşti pentru a face loc întâmplărilor concomitente. E ceeace face însuşi Huxley, care primeşte în chiar analiza celor mai subtile procese sufleteşti inserţiuni neaşteptate de împrejurări exterioare. Matca narativă oarecum dispare, fiind lărgită până la a nu mai deosebi, între patru-cinci personagii, care este personajul principal. Compoziţiei clasice a romanului i se substitue compoziţia „în contrapunct". Aşa că ceeace Philip Quarles pune la cale privitor la reformarea genului literar respectiv — înfăptueşte autorul — în chiar romanul în care a imaginat acest personaj.

Romancier cerebral, Quarles cunoaşte bine neajunsurile felului său literar. „Defectul capital al romanului de idei, îşi notează el în jurnal, este obligaţia de a pune în scenă oameni care au de exprimat idei, — ceeace exclude aproape totalitatea rasei omeneşti, — afară de aşa ceva cam 0,01 la sută". Sau, cu mult mai limpede şi mai semnificativ pentru ceeace ne interesează pe noi: „Marele defect al romanului de idei este artificialitatea lucrului, fabricaţia lui. Fireşte; căci oamenii capabili să desvolte teze formulate propriu

(Urmare în pag. 2-a)

El Greco: Sfânta familie

Constituirea Baletului ca formă a dansului teatral

de MITIŢA DUMITRESCU

I. Baletul, ca spectacol teatral, a luat fiinţă spre sfârşitul secolului V, când au avut loc primele manifestaţiuni în Italia, unde renaşterea artelor şi ştiinţelor luase avânt încă dela începutul secolului, după exemplul marilor maeştrii ai antichităţii. Asupra acestor începuturi ale baletului şi introducerea lui în arta teatrală, părerile sunt împărţite. Unii autori susţin că baza lui se găseşte în reprezentaţiunile militare, alţii că ar fi luat fiinţă din „Comedia dell'arte", de unde a purces orice manifestaţie de spectacol teatral. Important este că de cum s'a înfăptuit, baletul s'a întins cu repeziciune din Italia în Franţa, de unde, desăvârşindu-se, s'a întins apoi în Europa întreagă. Cea dintâi manifestare de balet ar fi fost în anul 1495 la Tortona, în apropierea Veneţiei, în timpul unei serbări. Această dată este considerată de unii ca punct de plecare. Sigur este că epoca de înflorire a baletului începe la curtea papilor, cari au restaurat şi dansurile sacre prohibite de biserică în timpul Evului Mediu.

Astfel, în vremea lui Sixt IV (1471—1484) când se construeşte capela sixtină dela Roma, decorată cu frescele lui Michel Angelo, cardinalul Riari, nepot al Sfântului Pontif, compunea singur balete pe cari le şi executa. Mai târziu, sub pontificatul lui Leon X (Jean de Medicis 1513—1521) admirator al antichităţii şi protector al tuturor artelor, baletele au fost în mare onoare. Cardinalii epocei luau parte la aceste serbări al căror fast îl conduceau. Baletul desvoltându-se sub protecţia familiei de Medicis, a ajuns în scurt timp podoaba balurilor şi spectacolelor curţilor princiare şi regale.

Primul maestru de balet care s'a distins spre sfârşitul sec. XV, a fost Bergonzio di Botta di Tortona, care la curtea reginei Elisabeta a reprezentat un balet ce aducea pe scenă fecioarele înţelepte şi pe cele nebune ale Evangheliei iar cu ocazia căsătoriei ducelui de Milano cu Isabella d'Aragon, a organizat o serbare unde a prezentat un balet-revistă cu subiect mitologic, a cărei frumoasă reuşită a deschis larg porţile viitorului balet de acţiune istorică şi alegorică. Acest succes a făcut ca la curţile regale să se dea reprezentaţii de balet, ori decâte ori se celebrau căsătorii sau naşteri ilustre.

Francisc I, Margareta de Valois, Caterina de Medicis, au creiat la curtea Franţei numeroase divertismente ce s'au jucat cu mult succes. Era o adevărată rivalitate între prinţii şi prinţesele dela curte, cari se luau la întrecere pentru punerea în scenă şi alegerea costumelor. De mici copii, aceşti prinţi luau lecţii de dans. Henric II şi Francisc II au fost elevii dansatorului milanez, Virgilio Bracesco. Carol IX a studiat dansul cu alt milanez, Pompeo Diobone, care după mai mulţi ani petrecuţi la curtea Franţei, se reîntoarse în Italia spre sfârşitul vieţii. Henric III a luat lecţii cu Francesco Giera, care a fost ataşat pe lângă curte, tot timpul vieţii sale.

Domnia maeştrilor italieni luă sfârşit pe vremea lui Henric IV care dădu pe „dauphin" în grija primului violonist, Boileau, înaintat maestru de balet al viitorului Ludovic XIII şi al soldaţilor companiei de gardă ce luau parte în beletele mici.

(Urmare în pag. 7-a).

CRONICA LITERARĂ

de CONSTANTIN FANTANERU

Anul literar

Vroind să scriem acum, global, despre cărțile apărute în decursul lui 1938, ne tentează mai puțin o înșirare după titluri și autori, lucru pe care l-am putea lesne îndeplini, satisfăcând totodată și legitime vanități. Fie-ne deci îngăduit să ne oprim, recapitulând, doar acolo unde ni se pare că e profitabil să ne întoarcem și unde poate suntem datori să revenim. Avem de pildă convingerea că romanul „Gorila", al d-lui **Liviu Rebreanu**, a fost neîndestulător discutat, față de importanța lui, am spune, teoretică. Asupra societății românești moderne s'au făcut diferite încercări de a o zugrăvi literar, printr'o analiză a ideilor și caracterelor, raportate la normele statornice ale moralei sociale. Autori stimați s'au împotmolit în tonuri satirice, în șarjă și pamflet, nerealizând obiectivitatea necesară spre a face istoria să beneficieze de privilegiile artei. „Gorila" este o însumare de concepte ale moralei sociale. Observațiile exacte, descripțiile realității brute, reportagiile înseși despre evenimentele politice, s'au purificat în tiparele artistice ale d-lui Rebreanu și s'au ridicat până la măreția contemplației etice, de unde condamnările se pronunță inexorabile, tragice. Romanul acesta despre degradarea prin politică a vieții naționale, este prin excelență o operă de idei, fiindcă gândirea autorului pornește

LIVIU REBREANU

prestigios de la o deplină cunoaștere a faptelor și oamenilor și sensul ei e parcă al unei lucide profeții. Dealtminteri, apariția cărții într'un moment când dărîmarea partidelor politice se și efectua, dovedește adâncimea isvoarelor ei genetice, garanția de trăinicie prin anticiparea năzuinței de viață curată a societății.

Dintr'un material cu totul deosebit a croit d. **G. Călinescu** romanul d-sale „Enigma Otiliei". La acest critic de seamă ne aflăm în plină literatură. Originalitatea cărții cucerește cu ciudate frumuseți romanțioase, cu bizara încercare de portret psihologic a lui Costache Giurgiuveanu, a lui Pascalopol și a demenților din casa vecină unde trăiau fantoșele voluptoase, sau, în fine, cu icoana virginală a Otiliei despre care ne întrebăm nedumeriți dacă îndreptățește suficient timiditatea lui Felix.

Opera de amară inteligență critică, „Enigma Otiliei" rămâne poezia străvezie a adolescenții studioase și eroice, a erotismului transmis feciorelnic, gustat în visătorii și purtat la butoniera tinereții ca un blazon rar al nobleții intelectuale.

De asemeni de pe alt tărâm, nici barem bănuit, ne-a sosit cartea „Zile de Lazaret" a d-lui **G. Banea.** Câți au avut norocul să le cadă în mâini confesiunea din spitalele bulgărești a ofițerului român rănit la cap de o schijă, s'au cutremurat de o neobișnuită înduioșare. De la războiu au trecut 20 de ani și autorul invalid abia acum își publică amintirile. Ca o răsplată a întârzierii de a păși în public au însoțit jurnalul întâmplărilor de războiu, o tristețe profundă (ecou al cumplitelor suferințe), un sentiment iremediabil al desăvârșitei zădărnicii lumești, și palida consolare a interiorității, a contemplării propriului suflet. Anul acesta s'a auzit prima dată de scriitorul **G. Banea.** Începutul strălucit va fi însă prima treaptă a unei cariere literare, în care noi avem o deplină încredere, mărturisind-o aici.

Alt popas omagial îl facem lângă romanul d-nei **Hortensia Papadat-Bengescu, „Rădăcini",** impunătoare operă de aproape o mie de pagini și a cărei noutate de metodă am remarcat-o la apariție, încercând o naliză a scrisului ca speță obiectivă pusă sub protecția inteligenței reci. Aspră, curățită de lirism și anecdotă în amănunt, proza d-nei Bengescu câștigă în ansamblu prin boltirea unei sonorități simfonice de ample dimensiuni și talcuiri omenești. „Rădăcini" interesează ca metodă, dar interesează deopotrivă ca forță de a pune în mișcare tipuri foarte reale ,impresionante prin platitudinea vieții lăuntrice sau prin dinamica elanurilor morale. Trebue să știm că în „Rădăcini" se află trei admirabile portrete de femei: „Aneta Pascu", „Nory" și „Dia Baldovin".

D-na **Georgeta Mircea Cancicov** ne-a făcut surpriza apariției cu „Poeni" și „Moldovenii", două romane cu însemnări de un suav primitivism din viața țăranilor cunoscuți nu prin literatură, ci printr'o năstrușnică iscodire în traiul lor. Cărțile d-nei Georgeta Cancicov, sprintene, sincere, miresmate, au plăcut, s'au vândut și au fost un succes de librărie al anului.

Au constituit deasemeni un frumos succes „Aventuroasa viață a lui Despot Vodă", de **Romulus Seișanu,** „Părinți și copii din zilele noastre" roman de **Mihail Negru,** „Suflet japonez", de **G. Bălgulescu,** „Scrisoarea din Cogealac de **I. Boteni,** „Ion Aluion", de **Mircea Streinul** și „Primăvara în țara fagilor" roman de **Iulian Vesper,** „Trântorul" de **Emil Botta.**

Însemnăm aici mutarea d-lui **Ionel Teodoreanu** la București ca pe un eveniment interesând literatura, mai ales că ultima producție a romancierului, „Fundacul Varlamului", ni se pare a fi o pledoarie în favoarea părăsirii Iașului. Lirismul d-lui Teodoreanu se descopere în „Fundacul Varlamului" o doctrină a energiei. Spre a cuceri viața, eroii scriitorului apucă pe creasta exaltării, a îmbătărilor cu forțe vitale, a euforiilor. Când, într'o nouă operă, d. Teodoreanu își va limpezi gândirea printr'o potolire în luciditatea muntenească, bănuim că doctrina lirismului energetic va căpăta o amplitudine și mai convingătoare.

Limba românească, înălțată la puritatea de esențe a versurilor, ne-a fost dăruită în volumul „La Curțile Dorului", al d-lui **Lucian Blaga,** în placheta „Maria Doamna" a d-lui **Aron Cotruș,** în „Maria", a d-lui **N. Crevedia,** și traducerea poemelor lui Poë de **Emil Gulian.**

Vrednică de amintit este apariția a câtorva opere dintr'un domeniu altul decât al literaturii propriu zise, indicând totuși o frumoasă maturizare a acesteia, prin faptul că le-a putut îngloba ca pe producții cerute de setea de inițiere a cititorilor. E vorba de **„Istoria filozofiei moderne",** tipărită de Societatea româ- Ioan Petrovici, „Ortodoxie și etnocratie", de **Nichifor Crainic,** „Modalitatea estetică a teatrului", de **Camil Petrescu** și „Pagini de critică literară", de **Vladimir Streinu.** Acestea din urmă în special au menirea de a face într'un anumit fel educația publicului, pe terenul delicat al ideilor cultivate în strădania lor de ajungere la adevăr.

În rândul cărților de idei, numim și „Comoara Impăratului Radovan", a cărei traducere românească în ed. „Universul" a fost o rară surpriză.

O operă de înaltă armatură ideologică dintre cele mai frumoase ale anului, este piesa d-lui **Dan Botta,** „comedia fantasmelor" originală și profundă interpretare a voințelor eroice din Renaștere. Drama d-lui Botta, va înfrunta fără îndoială, timpul.

Un nume la care ne oprim cu atenție este al d-lui **Victor Papilian,** care a isbutit să se impună publicului mare, alăturându-se pe aceeaș treaptă cu scriitorii de seamă ai lieraturii actuale.

Credem că o menționare aparte se cuvine să facem activității revistei „Universul Literar", care s'a străduit să strângă în paginile ei în deosebi talentele tinere și să spue în circulație scrisul românesc de valoare. Activitatea revistei s'a lărgit, urmând planului său, prin șezătorile literare ale scriitorilor tineri, inaugurate cu deplin succes la Studio-Teatrul Național, precum și prin înființarea **Colecției „Universul Literar",** în care s'au tipărit până acum „De dincol de râu", nuvele de **Victor Papilian,** „Frunzișul toamnei mele", versuri de **Virgil Carianopol** și „Scrisoarea de dragoste" roman de **Mihail Drumeș.** In jurul revistei concentrându-se energiile tinere ale literaturii, rolul jucat de ea este dintre cele mai rodnice ale anului, — și credem că acest rol va continua să se desfășure și de aici încolo, cu tăria ce o dau faptelor, forțele spiritului.

MARIA, REGINA ROMÂNIEI

In gândul nostru de întoarcere asupra anului care s'a scurs, dăm, cu pioasă și tristă reculegere, peste marele doliu al țării: moartea Reginei Maria.

Știm că a murit Regina

părtașă alături de Regele Ferdinand, la făurirea Intregirii, pentru care gloria îi va fi veșnică, — dar știm deopotrivă că a pierit dintre noi și scriitoarea de adâncă sensibilitate, de mare talent în evocarea vieții ei istorice, ca și în plăsmuirea lumii mai pure a basmelor.

Ultima carte a augustei autoare este romanul „Măști", în care, cu o vigoare ultimă, Regina își exterioriza sufletul plin de nobile și nebănuite frumuseți, cari nu vor fi uitate niciodată.

PE URMELE LUI IISUS CHRISTOS

Colaboratorul nostru d. Nicolae Roșu, publică de sărbători, într'un cotidian, articolul cu titlul de mai sus din care desprindem:

Nașterea Domnului Iisus Christos înseamnă cunoaștere. O altă perspectivă se desprinde vieții, o altă lumină se arată ochilor, o altă înțelegere cuprinde lumea din toate părțile.

Nu este adevărat creștin acel care nu crede în nașterea dumnezeiască a lui Iisus, fiul omului și nici acel care se îndoește de învierea lui.

...Nașterea lui Isus înseamnă o nouă cunoaștere a lumii și a vieții, o cunoaștere dumnezeiască în spirit și în absolut peste pământescul material al existenței de până atunci. Nașterea lui Christos ridică pe om la înălțimea lui Dumnezeu, făcându-l să cunoască binele și adevărul moral care sălășluește în învățătura creștină.

Citiți cărțile din colecția — „UNIVERSUL LITERAR"

Premiul „Universului literar"

Anunțăm cititorii că, urmărind să atragă atenția asupra producției valoroase din actualitatea literară, „Universul literar" a instituit un concurs pentru cea mai bună critică a personagiilor:

1) Iky Iankl, din romanul „Fundacul Varlamului", de Ionel Teodoreanu (ed. „Cartea Românească"), și

2) Moișe Dinerman, din romanul „Două chemări", de Octav Dessila, (ed. „Cartea Românească")

Lucrarea care va prezenta cea mai bună caracterizare, va fi premiată cu suma de lei 5.000 cinci mii).

Alte cinci lucrări menționate vor primi premii în cărți literare.

Vor putea participa la acest concurs toți cititorii revistei noastre, afară de publiciștii cari sunt calificați ca profesioniști ai scrisului literar, și al căror nume circulă în literatură.

Lucrările nu trebue să depășească în întindere trei pagini de coală dactilografiate.

Termenul de predare este 1 Martie, 1939.

Alte amănunte citiți în n-rul viitor al revistei noastre.

Șezătoarea scriitorilor tineri la Sibiu

In sala festivă a prefecturii Sibiu, va fi în ziua de 15 Ianuarie 1939, o șezătoare a scriitorilor tineri, organizată de revista „Universul Literar" și de gruparea intelectuală „Thesis".

Vor conferența d-nii: prof. univ. N. I. Herescu, Dan Botta și prof. Al. Dima.

Vor ceti din operele lor scriitorii tineri: Mircea Alexiu, Ștefan Baciu, Ion N. Bolca, Virgil Carianopol, N. M. Ciuceanu, Constantin Fânâtneru, Ioan Th. Ilea, Traian Lalescu, Teodor Al. Munteanu, Ionel Neamțu, Victor Popescu, Licu Pop și

N. I. HERESCU

Radu A. Sterescu.

Intrarea cu invitațiuni speciale.

Expoziția de pictură „Grupul nou"

In ziua de 2 Ianuarie 1939, este în sala ziarului **„Universul",** vernisajul expoziției de pictură a asociației plastice **„Grupul nou".** Vor expune următorii artiști: Paul Miracovici, Ștefan Constantinescu, C. Constantinescu, Avachian Hrandt, Ionescu-Sin, Lucian Grigorescu, Otti Nichifor, A. Demian, Al. Moscu, Nicu Enea, Casilda Miracovici, N. Cernescu, Boris Caragea, Adina Paula Moscu - Melinte și Borgo Prund.

Manifestarea artistică a **„Grupului Nou",** va fi fără îndoială, un frumos prilej de impunere a picturii noastre de azi.

„Niciodată"

In numărul de Sărbători al unui cotidian, d. Eugen Jebeleanu scrie despre un „Crăciun reamintit", din care extragem admirabilele rânduri:

„Nu, niciodată nu vom putea uita acea iarnă cu dinți de fierăstrău și acea mâhnită, cernită seară, când mă înapoiam la căminul studențesc al „Țării Bârsei", împreună cu poetul și dragul prieten Constantin Lucreția Vâlceanu, având „pâinea la șold, ca pe-o geantă".

O singură pâine la șold, ca pe-o geantă". Apoi, târziu, în noapte, în patul strâmpt, deabia cuprinzându-ne pe amândoi, — glasul poetului, care,, — obosit, tot mai putea scoate din amintirile Crăciunurlor sale rustice, flacăra albă a versului:

Pârvu a izmutit o stea ca un prosop.

— Dintr'un pumn de lacrimi șlefuite de suferință, dintr'un suflet în care puritatea zăpezilor pătrunsese și rămăsese, — albă columbă, — înainte ca omătul să fi trecut prin talpa spartă a gheței — poetul întruchipa în slava unei sfinte zile de Naștere, un dar al sfiiciunii sale închipuind câteva boabe de versuri pietroase și reci, ca niște măzăriche și umbra unui Crăciun ce nu se uită, ce nu se poate uita"...

OCTAVIAN GOGA

Prin moartea lui **Octavian Goga,** cu care s'a cernit anul 1938, am pierdut un scriitor din speța celor ce apar greu și rar în literatura românească. Poetul „pătimirii Ardealului" a fost un luptător în viață, el s'a așezat în rândul prim al bărbaților răspunzători de

soarta țării, și prin naționalismul său profetic, a învins și a urcat treptele tuturor onorurilor.

Exemplu rar în lumea scriitorilor români. Isvorul energiei triumfătoare a lui Octavian Goga nu se ascunde însă, ca un secret, ci el se descopere tuturor, în opera plină de dragoste și pasiuni pe care a lăsat-o. Un studiu despre scriitorul și poetul Goga va fi un tratat al energiei românești.

O PREFAȚĂ DE G. TOPÂRCEANU

O carte apărută cu o prefață de G. Topârceanu atrage, desigur, atenția cititorilor.

Lucrul se întâmplă cu „Jocuri de apă", roman de **Sandra Cotovu** editat de „Cartea Românească". Ne înduioșează mult cartea cu un nume nou, venită cu cuvântul de dincolo de noi, al poetului „Baladelor".

De fapt, prefața este un fragment de scrisoare: „Iată, dacă n'oi mai fi curând, și dacă scoți vre-o carte, cum n'am apucat să-ți scriu nici o prefață, folosește vreun pasagiu din scrisoarea aceasta în loc de prefață, — căci după moarte voiu avea mai multă trecere. Cu cât mai târziu, cu atâta mai multă".

Păcat că Topârceanu a avut prilej să gândească astfel. Dar el avea trecere în admirația noastră, a tuturor, și moartea n'a adus decât imensa părere de rău.

VINTILĂ PARASCHIVESCU

A apărut încă un volum de nuvele, al d-lui Vintilă Paraschivescu „Pe vifor", tipărit de „Cartea Românească" cu ilustrații de Radu Boureanu. Cele mai multe din bucăți s'au tipărit mai de mult în „Universul literar" la care d. Vintilă Paraschivescu a fost colaborator. Remarcăm apariția volumului „Pe vifor" subliniind totdeodată și talentul de ilstrator al d-lui Radu Boureanu. Despre nuvelele d-lui Vintilă Paraschivescu, vom mai scrie aici mai pe larg.

Philip Quarles

(Urmare din pag. 1-a)

nu sunt cu totul și cu totul vii; sunt ușor monstruoși. Devine oarecum plictisitor, în cele din urmă, să trăești printre monștri".

După cum se vede, el știe bine câte neajunsuri are felul său de a concepe romanul; mai ales pe acela al depărtării de viața adevărată, îl privește chiar în față.

Nu tot aceeași luciditate, însă, manifestă Quarles și în conștiința de sine. In ochii săi, el nu se reflectează ca monstru, deși astfel își numește singur semenii, cu care ar dori să-și populeze romanele, și cu toate că în apucătura intelectuală, pentru cititor, e mai monstruos și decât amuzantul Mr. Bergeret și decât pateticul M. Teste.

Atât de strein rămâne de propria-i deformație, încât cine va încerca să-l facă a lua cunoștință de el însuși, de abaterea lui de la viață, va fi Elinor, nevastă-sa, adică o femee normală, care sufere din pricina uscăciunii lui sufletești și care până la urmă, aproape că se înțelege, îl va înșela cu Webley, cu omul normal, erotic, întreprinzător și energic.

Dar până să ajungă la aceasta, până să-și dea ea însăși seama că a-și iubi bărbatul însemnează „a iubi o bibliotecă", Elinor încearcă să și-l apropie așa cum e, în condiția tragică a intelectualizării lui. „Semeni, îi spune ea ca să-l stârnească la viață, cu o maimuță care ar ține de latura supraomenească a umanității. Ești aproape uman, ca bieții cimpanzei. Singura deosebire este că ei caută să se înalțe cu sensațiile și instinctele lor, la gândire, în timp ce tu te silești cu inteligența să ajungi în jos până la sensație. Ești aproape om.... sărmanul meu Phil".

Incât Philip Quarles ilustrează mai deplin decât oricare altul, tiparul intelectualizaților. In comparație cu Mr. Bergeret, d'Entragues și M. Teste, el este mai înaintat în conștiința de sine, deoarece, înțelegând și chiar justificându-și răcirea sentimentelor Elinorei, va trebui să analizeze cauzele adânci, pe care le găsește în firea lui înghețată. Și astfel se analizează pe sine ca om inapt să intereseze amoros orice femee normală. Quarles e șchiop; dar infirmitatea cea mare, din cauza căreia Elinor se trezește în brațele lui Webley, este de ordin moral: cerebralitatea fără substrat de viață, *recte* fără erotism, a bărbatului.

In același timp, deși M. Teste ar părea mai reprezentativ pentru tipul ce urmărim, deoarece nici o anecdotă nu-l încadrează, putând astfel simboliza exercițiul intelectual automatizat în deplină neatârnare, cu toate acestea tot Philip Quarles pare de o evidență mai strigătoare. Căci Huxley l-a imaginat într'un complex uluitor de viață, alăturându-i o zonă morală de contrast, care prin Elinor, Webley și Rampion, ca printr'un joc de reflectoare psichologice, îl luminează până la amănunt.

Oricum ar fi, Mr. Bergeret, Hugues d'Entragues, M. Teste și Philip Quarles ne dau ideea trebuitoare despre tiparul cerebral, din care erotismul sănătos lipsește cu desăvârșire. Secătuiți în puterea de a trăi cum trăesc oamenii de rând, ei alcătuesc o elită nobilă, dar elită de infirmi, fiind vecinii sufletești, în parte, ai lui Hamlet și cu deosebire ai prea-învățatului Faust înainte de întinerire.

Căci Faust însuși, la pupitrul său, îmbătrânit simbolic de știință, le străjuește tiparul. Dacă și ei ar fi întâlnit pe Mefistofel, într'un moment când și-ar fi dat seama adânc de tragedia vieții proprii, asuprită prin inteligența lor lacomă, nu *să știe tot,* i-ar fi cerut în schimbul sufletului, ci *să trăiască tot;* ar fi dorit ca Faust însuși destinul de ură și iubire al tuturor oamenilor, puterea de a se înfierbânta în simțiri, tinerețea. Cum însă nu l-au întâlnit ,ei rămân aceleași biete suflete veștede.

VLADIMIR STREINU

Spre Saraievo

de ALEXANDRU MARCU

(Fragment din romanul „In Dalmația", ce va apărea la „Scrisul Românesc", cu ilustrații de autor)

Tip de musulmană din Seraievo

Spre Capitala vechii Bosnii, celebră în analele Războiului Mondial, prin prăpăstiile sălbatice ale munților și apelor, pornești din gara mare a Belgradului în împrejurări neobișnuite: pentru o călătorie mare, cu un tren mic. Ai fost anunțat de oricine te-a auzit că întreprinzi asemenea aventură turistică, să te pregătești cu tot felul de provizii, lăsând locul cel mai încăpător pentru răbdare. Iar ca să-ți fie răsplătit curajul, trebuie să folosești, neapărat, singurul „expres" care umblă ziua pe acest drum, spre a vedea cel puțin desfășurarea evenimentelor pe lumină.

Pleci, așa dar, din Belgrad cu cel mai rapid tren pentru Sarajevo la nouă dimineața, spre a coborî abia seara în cuibul Mahomedanilor dintre munții aceia. Departe de a fi pentru tine o supărare, toate prevenirile împotriva acestei călătorii neobișnuite te pot și atrage. Mai ales că intrând în vagonul care te va duce cu bine până acolo, încerci un alt sentiment: în copilărie ai dorit, desigur, să umbli cu vagonetul. Iată, acum ți se va împlini dorința, o zi întreagă, așa cum n'ai tras nădejde în optimistele tale nădejdi de atunci: o zi întreagă în vagonete cu geamuri și canapele, cu mașină adevărată, în chip de tren care merge pe șine pentru el. In firea ta este să-ți placă sau lucrurile foarte mari, sau cele mici, diminutive.

Cu atare sentiment pornești să străbați pe unul din cele mai primejdioase drumuri de fier, până la o nouă țintă a călătoriei.

De partea aceasta, mai ușoară, construit de curând. In munți, dela jumătatea lui spre Sarajevo, unde este într'adevăr o temerară întreprindere a tehnicei feroviare, întins de Austriaci, din motive de interes militar.

Dacă întârzie să plece, chiar din Belgrad, trenul acesta al tău, este tot pentru a-ți creia starea sufletească necesară unui atare drum: să nu simți nevoia de grabă. Cu vremea însă vei vedea că a știut să te înșele pe deplin, dându-ți numai impresia că trenul de Sarajevo poate fi asemuit cu celelalte, din orice țară, înfrățite cu acesta prin ridicolul micimii lor.

A pornit. Se avântă. Aleargă.

Dela primii pași uiți unde ești. Te-ai și deprins cu gândul că stai în trenul cel mare, ca totdeauna. Doar fluerul mașinii, ca de fluer, te readuce în lumea cea mică în care ai intrat.

Oricum, liniștește-ți neastâmpărul și înclinarea spre ridiculizare; gândește-te că fără acest tren n'ai ajunge la Sarajevo; fii deci mulțumit și privește pe fereastra mare, deschisă, cu gândul la colțul de Orient în care vei trăi câteva zile. Mai ales că după ce-și face drum pe sub malurile râpoase ale Savei și trece fără oprire întâia gară (ceeace dă un evident spor de prestigiu și de viteză trenului tău), nu mai găsești nimic de obiectat. Cel mult când te întâmpină iarăș binecunoscutele lanuri cu porumb, vei atribui unei recolte excepționale înălțimea acestuia, când în realitate motivul este el, trenul, cu roțile mici.

Ele își văd însă de drum, urcând la deal, fără trudă, ocolind cotiturile întoarse aproape în loc, fără să-și încetinească mersul. Incepi să simți că e trenul care-i trebuie acestui loc. Incepe și el să simtă schimbarea părerilor tale despre dânsul. Dar socoteala ți-o va cere, pentru toate glumele dela început, abia pe înserate, prin munți, pe marginea prăpăstiilor de pe acolo.

De altfel, în stânga, iată iar apa Savei. Merge și ea. Dar cât de înceată! Mai nu se simte! Intre timp, expresul de Sarajevo urcă în goană egală primele pante, străbate primele două tuneluri. Il simți în deplinătatea elementelor lui: tren de munte. Mic și nervos, asemenea căluților de poteci și plaiuri.

Pe fereastră, locuri în totul identice celor de prin țara ta îți ies iar la tot pasul în cale, spre a te face să-ți vii cu tot dinadinsul în fire. Ești încă în lumea celor obișnuite. Căci, mărturisește acum, ți-ai închipuit acest drum, dela un capăt la altul, excepțional. Curajul cel mai mare ți-l dă însă tot trenul. Nu-ți mai ispiră acum decât încredere, în goana lui peste podurile care nu tremură. Spor și soliditate. Viteză.

Grija ți-e alta: unde sunt munții?

Deocamdată te vezi numai printre semănături și ponoare. Sate, livezi și porumburi. Locuri neașteptat de obișnuite. Curiozitatea, liberă de alte atracții, pătrunde cu indiscreția ei în gospodăria caselor sârbești din marginea liniei, până la identificarea celor mai umile lucruri și îndeletniciri. Treci printr'o parte de țară cu oameni mulți și muncă îndestulată: între apa Savei (cu zăvoaie prin bălți) și primele dealuri.

Vei înainta așa, fără preget, câteva ore bune. Fără vreun interes deosebit pentru drum. Ore bune de somn, la soare, cu geamul deschis. Târziu dela plecarea din Belgrad îți vor ieși în cale cele dintâi înălțimi de piatră, spre fund albastre. Intrarea ta în munți se va face însă cu totul treptat și meritul, exclusiv, va fi al marelui calomniat dinaintea plecării.

Deocamdată diferențierea priveliștii de cele asemănătoare, de oriunde, este departe de-a se produce, chiar dacă văile se mai strâng, iar poienile se desfășoară pe coaste mai deschise, mai înlargul lor. Verdele este încă în țara lui.

Tocmai când orele de amiază urcă spre apogeu. Și cu ele soarele, ca să coacă porumbul, și pe aici înalt cât tufele pădurilor, cu care se preschimbă în goană.

Simți că dacă drumul va mai ține așa mult, ceeace credeai la început că va fi marea aventură a călătoriei tale, se va reduce până în cele din urmă la o revoltătoare decepție. Iată: au trecut patru ore și surpriza ești nevoit s'o tot amâni mai încolo. Aproape fără nici o mulțumire. Printre aceleași coaste cu tufe, porumburi, buruieni, pietre, ieșite din maluri de lut. Ești nevoit să-ți aduni toată luarea aminte pentru a urmări dibăcia trenului de-a șerpui prin serpentine, din fugă. Astfel, urmărești gândul inginerului care-a măsurat și făcut acest drum de fier: s'a luat, pas cu pas, după potecile pe care le-a găsit pe coaste, vechi cât copitele catârilor și „opancele" bacilor; așa, drept, până ocolește valea, în fund, de pe un munte pe altul. Fără grijă că se lungește drumul. Totul era să ajungă la un capăt. Cum faci și tu, când urci la munte, cu piciorul. Peste poteci, inginerul acela

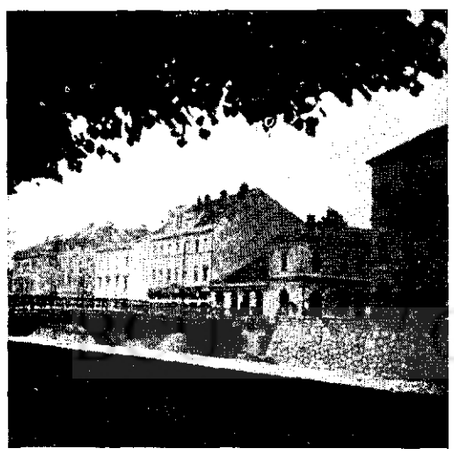

Podul pe care a fost atentatul din 1914

a bătut drumul de fier. Te întrebi însă cine s'ar mai descurca printre aceste dealuri ale Sumadiei, dacă nu l-ar duce liniile acestea, peste podețe și poduri fără apă.

Prin atari coclaure cu zări de munte pretutindeni jur-împrejur (la fel bănuiești ținuturile Albaniei, ori ale Macedoniei, prin care nici Turcii nu vor fi cutezat să pătrundă), se desfășoară, idilic, minunate plaiuri, cu umbră și izvoare, ca într'o Arcadie aevea. Casele sunt rare ca stânele, iar gările numai pentru nevoile trenului. De aceea cantoane nici nu sunt. Toate gările sunt cantoane.

Ca să-ți treacă de urît, te consolează gândul că, făcând drumul acesta, aici, în cotiturile pustii ale locurilor fără nume, pricepi în înțelesul ei real viața oamenilor din Balcanii bântuiți de Turci veacuri de-a-rândul; cu retrageri pe poteci neștiute și pânda de după un copac. Dar te crezi în Corsica, tot atât de bine.

Iată și drumul mare. Pe alături. E Duminică. Trec oamenii dela un sat la altul. Ce vezi din ei, se reduce numai la cârligul scorojit al opincilor negre: nota caracteristică a portului, în Bosnia.

Așa ajungi, după multe ceasuri de goană în necunoscut, la un târg cu popasul mai mare: Gor Milanovac.

Și iar pustietăți, înveselite pe alocuri de alte plaiuri.

Acum, încep și munții. Creste plesuve, tăiate până în adâncul prăpastiei de ape; scobite, fără să simtă, de tuneluri.

In sfârșit: iată priveliștea la care de azi dimineață te-ai așteptat. Trenul însă îl simți că se precipită iar în coborîre. Părerea a fost de scurtă durată. Munții au fost doar întâmplător scoși în cale.

Te întâmpină în marginea drumului, iar și iar, porumburile, tufele de copaci, buruienile, râpele. Ba te revolți la gândul că n'ai întâlnit, în toate aceste ore de călătorie, alt ceva, care te-ar fi interesat, te-ar fi consolat de alte decepții: n'ai dat peste pitorescul popular al acestor locuri. Un cerdac cu lemnăria cioplită; o poartă cu strașină; o biserică; un costum național de femeie, ori de bărbat, gătit ca pentru zi de sărbătoare; o horă la una din atâtea „krsma" (crâșma, care e de fapt cârciuma satelor tale). Nimic. Numai drumul mare, lung, peste văi roase de șuvoaie, între guri de munte, cu arături printre piatră și scorburi. Curând te crezi iar la șes. Și iar se strâng văile între pereții de stâncă, unde-ți iese în cale și cel dintâi cimitir musulman: semnul de înaintare a Turcilor prin văile acestor munți. Ai început să pătrunzi, cu ele, spre țara de piatră a Bosniei.

Te poți pregăti pentru marea aventură. Cercetezi timpul și afli că mai ai patru ore de drum. Sunt acelea pe care le-ai așteptat din clipa plecării. Înainte de plecare. Dela început.

Patru ore de goană peste prăpăstii. Pe înnoptate. In coada zvâcnită, ca de șopârlă, a unui balaur, cu un ochi de lumină în frunte și coama de fum, trosnind scântei, învăluită pe grumaz. Sărind hăurile, înghițit de inima muntelui, scăpând iar, scăpărând foc pe sub tălpile nevăzute, huruind, duduind, trosnind. Alergând.

Prin fumul înnecător lămurești limpezimea cascadelor albe, în lacurile verzi de munte.

Sunt vederile pentru care te-ai încumetat să vii până aici. Chei de munte, pe maluri de ape înspumate, de o lungime neobișnuită, prin care tu poți umbla fără să te ostenești, stând locului, cu trenul. Rar drum pe muchi de prăpăstii, străbătut în fuga unui trenălucă (într'adevăr) ca acesta!

Tunelurile, la tot pasul, nefiind prea lungi, nu te mai ostenești să închizi geamul, la fiecare. Stai în fum, ca să poți da mai repede apoi de aerul sănătos.

Tai astfel, de-a-curmezișul, munții mari din inima țării bosniace.

Noaptea, ca în toți munții lumii, se strânge peste culmi când nici n'ai bănui-o. Cu ea, defileurile se fac mai impresionante. O lărgime de perspective alpine rar de văzut aiurea. O sălbătăcie de munți înfiorătoare. O maestate care te nimicește, la picioarele ei.

De grijă îți poartă el, trenul, cu o încredere în puterile lui deopotrivă de impresionantă.

Alergi, într'o goană temerară, peste văgăuni de munte, zidite până'n marginină, pentru trecerea ta prin aceste locuri știute odinioară numai de capre.

Când iată cea mai emoționantă întâmplare din acest drum: la un moment dat vezi sub tine, suprapuse pe coasta aceluiaș munte, trei rânduri de linii de tren; iar pe cele din fundul văii, jos, la picioarele tale, un tren care așteaptă. Este de fapt chiar drumul tău, pe care îl cobori, în serpentine încolăcite prin tuneluri, pe toate aceste linii, până la trenul pe care l-ai văzut de sus și prin fața căruia alergi acuma, când ai coborît la nivelul lui de tren omnibus, spre a te pierde prin alte tuneluri, pe după alte întortochiate meandre de stâncă și fier. Dus de acest tren de liliputani, prin munții gigantici; înghițit de gurile pe care le vezi la picioare și nu le vezi bine și ele te și înghit, îți simți privirile liniștite o clipă de coloritul cald al munților galbeni, de-a-lungul apelor negre din fundul văilor, pentru ca iar să

Spre granițele vechiului Muntenegru

te simți smuls din această fantastică galopadă prin noapte și munți, pregătit să-ți faci intrarea în gurile Iadului de sub pământ: învăluit în fumul de pucioasă, care-ți înnăcrește gâtul și-ți înroșește pleoapele înțepate de praf de cărbune.

Fantasmagoria ultimei lumini de ziuă printre stânci o întrerupe însă, pe alocurea, viața: casele, oamenii, caprele, copiii; apoi felinarele, ridicate la trecerea ta, ale paznicilor acestui drum primejdios.

Prin pustietăți desăvârșite nu te simți niciodată.

Ba în gară la **Vișegrad** (de unde treci pe malurile înspumatei **Drina**), te așteaptă în marginea peronului, venite anume pentru acest tren, o seamă de domnișoare. Câteva din ele, Musulmane: cu ochii ca de Jugoslave, dar pe ochi cu masca neagră, de nestrăbătut din afară. Sunt puncte de reper ale vastei expansiuni mahomedane în lumea Europei, purtate inconștient, pe cât de anacronic, de aceste Bosniace, pe peronul gării din Vișegrad, în seara trecerii tale.

Cu ele dispar ultimele semne de viață pe care le mai poți întrezări în noaptea care înghite totul. Cu cel dintâi mi-

Statuia lui Rolland, la Ragusa (veacul XV)

naret de moscheie. Și, alături, cu triunghiurile suprapuse ale celei dintâi sinagoge.

Alergi apoi pe malurile Drinei, pe dreapta, pe stânga, pe unde poți, printre stânci, pe sub ele, peste ele, prin ele.

Așa, în noaptea aceasta înstelată de Luceferi și scântei. Așa, într'una, încă două ore. In goană halucinantă. Iar ca să trăiești clipele mai sălbatec, scoboară în adâncurile de prăpastie spre care te lași dus, cu luminile stinse în vagon. Iți luminează calea scăpărarea de scântei a locomotivei, fier în fier; și cerul nopții, mai luminos totuș decât negrul munților în prăpăstii.

Ciudățenie a stării sufletești în care te afli: în zbuciumul acestei formidabile cavalcade în coada balaurului înebunit aici, între munții pustii, ai timp să te lași obsedat de o imagină, întrezărită o clipă peste zi: un copil, la un canton, care, după trecerea trenului, a pus urechea pe șină. Să te asculte cum te depărtezi.

Ascultă oare și acum?

Parcă niciodată n'ai auzit mai stăruitor, în ureche, ritmul trenului, ca ascultându-l, vizual, cu copilul acela.

Alte senzații acopăr însă ritmul; îl copleșesc, stăruitoare, prezente.

Peste munte fulgeră. Foarte departe. Căci vezi Luceafărul trecând de pe un munte pe altul. Un pas.

Sub roți scânteile se sting în adâncul apelor care foșnesc în cascadă perpetuă. Acum te rostogolești, cu adevărat, pe muchi lunecoase de prăpăstii negre.

Până zărești, între doi munți, pe după gura unui tunel, o înmănunchiere de lumini.

Se zărește Sarajevo.

Ajungi în cea dintâi gară a orașului, sus de tot, în muntele care-l împresoară cât e de lung, într'o parte. In vale, pe pantele muntelui dimpotrivă, lumini. Mii de baloane luminoase ținute într'o imensă rețea nevăzută, pe care o bate vântul și o apleacă pe nesimțite, neregulat.

Trenul, voinicos cum nu se mai află, ține să-și facă datoria până la capăt: te va lăsa în gara mare din Sarajevo, făcând să-ți treacă prin față, în coborîșuri încete, întreaga desfășurare a orașului.

Viziune din țara îndepărtată a Soarelui-Răsare, de unde au venit, cu secole în urmă, cei dintâi oameni să se așeze aici.

Goana ta printre prăpăstii și culmi se domolește astfel în calmul acestei nopți, dintr'o mie și una. Cu gândul la o noapte, de mult, privind spre Cornul de Aur.

Teatru pentru zece mii

(Urmare din pag. 1-a)

nifestații sportive, cari trec în ochii Sibilelor drept semnele incontestabile ale unei morți a teatrului — nu va putea concentra într'un mai mare grad interesul, ardoarea, entusiasmul națiunii. Concurența cinematografici e neant. Magnetismul acesta înfinit — binefăcător, dăruitor de pace pe care-l emană creația vie, vocea umană, nu poate fi întrecut niciodată de un spectru.

Când teatrul — născut din participarea tuturor artelor, ajutat de o tehnică măiastră — va constitui marile spectacole, marile cèremonii ale colectivității —triumf al tuturor formelor de expresie artistică ale națiunii, sub steaua pură și solitară a Poesiei, atunci se va vedea ce puterea radiantă, ce energie înfinită zace în această artă.

Visez un teatru pentru zece mii. Singurul exemplu al lui este pentru mine tragedia greacă. Shakespeare oricât imens teatru ar fi făcut n'a putut interesa niciodată cu o pasiune care creștea până la delir, cu o participare unanimă, o națiune întreagă.

Rostul purificator, rostul alinător al acestor mari ceremonii nu poate fi uitat. Va părea stranie, poate, evocația acestei funcțiuni a teatrului. Aristotel infinit pătruns — el cel mai realist dintre spiritele epocei lui — de sentimentul religios al lustrațiunii, a putut-o descifra în teatru. Teatrul este figurația unei vaste game de pasiuni umane, ridicate prin coturnii tragici, la exemplaritate. Acolo se decid și se revarsă pasiunile, se consumă într'o flacără imensă zei și oameni, acolo scântee într'o noapte ideală virtutea. In participarea frenetică a lumii la acest spectacol, în atenția care e dăruită pasiunilor cari se exaltă pe podiul teatrului, fiecare se simte pe rând zeu și om, fiecare comite atrocitățile dramei, fiecare se răscumpără prin jertfă, prin suferință și prin moarte. Odată cu actorul care e o aparență agitată de un text și de o regie severă, se agită pe scenă efluviile de pasiune, valorile nervoase, ochii de energie ai asistenței întregi.

Iată cum se face o lume mai bună. Iată care e opera morală a teatrului. Nu lecția de virtute, nu exemplul cuvios, stearpa evocație a unui om ideal, ci cuvântul cel amarnic al durerii, viforul pasiunilor, cea mai înaltă temperatură a spiritului.

DAN BOTTA

Seninătăți

O, legănări, legănări, legănări...
Viorele, cânt și depărtări,
Cât aș da să urc cu voi pe 'nalturi —
Horind albăstrimile în ropote și salturi..

O viselor, viselor, viselor...
Adormiți în somnul narciselor...
Nu mai vreau în lacrimile serii
S'aud mereu plângând luminile durerii.

Cale a robilor, cale a robilor....
Inima din ghiarele corbilor
Ia-o sub hlamida de ametist,
Și du-o 'ntre luceferi și îngerii lui Christ.

ION A. BUCUR

Brad mic

Am cumpărat azi depe stradă
Un brad frumos plin de zăpadă
Și-atât de mic,
Cât un pitic
De zahăr, — sau cât o păpușă
Ascunsă toată 'ntr'o glugușă
De ninsoare
Și l-am trimis iubitului cu o scrisoare
In care-am spus: „Sufletul meu,
Bradul ăsta să-ți aducă dela Dumnezeu
Pentru tine, mană —
Și-o lacrimă în ochi pentru inima-mi sărmană..."

VOICHIȚA CERCEL

In loc de cronică plastică

Moş Crăciun al artelor

de **PAUL MIRACOVICI**

Anul trecut, părea să fie pentru artiști unul din cei mai frumoși. Intr'adevăr, în cuprinsul lui s'a încercat pentru prima dată să se facă ceva pentru ei; când s'au creat cele 40 de permise de cale ferată. Sunt zeci de ani de când, de fiecare dată când vreunul dintre ei putea să-și facă glasul auzit, nu ostenea să ceară carnete gratuite pe căile ferate și ateliere (cari lipsesc cu desăvârșire în București) anume construite. Persistența cu care au fost susținute atâta timp aceste cereri, le subliniază necesitatea și dreptatea lor. Chiar practic privind lucrurile, trebue să se recunoască serviciile ce ar fi adus turismului românesc și localităților frecventate, artiștii care ar fi avut mijloacele necesare să cerceteze țara în lung și lat. Costul acestor carnete ar fi fost răsplătit înmiit, generos, așa cum se răsplătește întotdeauna tot ce se face pentru artiști. E destul să amintim Balcicul ale cărui pitoresc și frumuseți ignorate până acum câțiva ani, ne fac mândrie azi și constitue chiar pentru străini unul dintre cele mai atrăgătoare și mai caracteristice locuri din Europa. Orașul, mort până acum câtva timp, pulsează acum cu un sânge nou și sărăcia care domnea acolo, tinde să dispară cu repeziciune. Marea noastră Regină îndrăgindu-l apoi, a pecetluit cu dragostea Sa gustul și instinctul sigur al artiștilor.

D. MIRCEA CANCICOV

Balcicul, străvechiul Dyonisopolis a încetat să doarmă numai din clipa când a pătruns primul artist, mânat de nevoia de noutate și care, sensibil la poezia inefabilă a acestui colț de altă lume a încercat să-și împărtășească emoțiile.

Sunt sigur că țara noastră, atât de variată, ne ascunde și alte Balcicuri, alte plaiuri cari așteaptă să fie cercetate dar pe care artiștii le ignorează încă și — cei mai mulți săraci — nu le pot găsi fiindcă nu-și pot oferi voiajuri cu caracterul desinteresat al explorării. Ar fi un lux (?) pe care nu cred că și-l pot îngădui mai mult de 4-5 dintre pictorii contemporani.

Permisele de anul trecut nu le-a dat nici ministrul Artelor, nici acel al Instrucțiunei, ci marele nostru vistiernic, d. Cancicov, unul dintre cei mai rafinați iubitori de artă cu care ne putem mândri. D-sa a știut dintr'o dată, pe neocolite și fără reticențe, cari sunt cele mai arzătoare nevoi ale pictorimii și, ceeace constituia de 40 de ani un deziderat din ce în ce mai himeric și a cărui realizare toți politicianii o promiteau petrecându-te până la ușă cu o mână pătrunsă, acest ministru cu inimă de aur, l-a prefăcut în realitate, împărțind 40 de cărțulii roșii, cărțulii în care erau închise mii de leghe, deșirate de-alungul celui mai frumos și mai variat peisaj din lume. Pentru cei amorezați de Balcic, cari vroiau să lucreze în acest colț de rai sau pur și simplu să se odihnească, d-sa a dat un milion pentru clădirea unui cămin cu ateliere, civilizat conceput și însorit. D. Cancicov a fost Moș Crăciunul acestor copii mari cari sunt artiștii, Moș Crăciunul pe care l-au așteptat atâția ani.

Se pare însă că aceste binefaceri nu erau meritate, pentru că înainte de a se face primăvară, înainte de a putea face măcar un drum, artiștii s'au pomenit din nou fără carnete.

Indolența biurocrației, reaua voință invidioasă a celor mai răi și mai nechemați dintre noi, a mâhnit pe binefăcător care, obosit, și-a luat mâna ocrotitoare, socotind că un gând bun nu trebue să fie prilej de vrajbă.

Ne rămâne — din nou — speranța că inițiatorul, acel ce a arătat de atâtea ori o atât de caldă grijă pentru artiști, să încerce încă odată experiența mizând pe nădejdea că gestul său va găsi recompensa în sine și înțelegerea care poate a lipsit până acum.

●

Din cronica trecută au lipsit, fără voia noastră, rândurile despre expoziția d-nei Ghislaine Lambert dela Ateneu. Rătăcită printre noi, d-na Lambert aduce în pictura d-sale, atmosfera Salonului des Tuileries, unde expune de mulți ani. Inzestrată cu mult temperament, d-sa aduce în tablourile sale îndrăzneț colorate, o notă de bizarerie care mărește interesul picturii sale. Balcicului i-a dat o interpretare personală, interpretare pe care o ilustrează cu o technică interesantă, plină, neinfluențată. O expoziție dintre cele mai interesante, care trebue văzută.

Cartea străină

CILETTE OFAIRE: „Sylvie Velsey" („Stock" - Paris, 1938)

D-na Cilette Ofaire, autoarea romanului **Sylvia Velsey** este aproape o debutantă. **Le San Luca,** volumul publicat anul trecut în cunoscuta colecție „Livres de Nature" din editura Stock, și împodobit cu ilustrațiuni făcute de autoare, era prin chiar cuprinsul lui — descrierea unei lungi călătorii fluviale în Europa — și prin scopul colecției citate, neîndestulător pentru a pune în deplina valoare însușirile de expresie literară și cu atât mai puțin eventuala vocație de prozatoare epică a d-nei Cilette Ofaire. Astfel că romanul apărut către sfârșitul acestui an, poate fi socotit ca debutul literar al d-sale.

Criticii literari din Franța au scris mult bine despre **Sylvie Velsey,** aprecierile favorabile culminând cu elogiul lui Francis de Miomandre, care mărturisea că lectura romanului îi revelase „o nouă Katherine Mansfield". Fără 'ndoială, autorul „Invaziei Paradisului" nu este o „autoritate" în critica literară franceză, dar entuziasmul spontan și fără rezerve, mărturisit pentru talentul d-nei Cilette Ofaire, de un scriitor ca d. de Miomandre, al cărui prestigiu își adaogă și reputația unui încercat om de gust, nu poate fi trecut cu vederea. In realitate, elogiul citat înseamnă o prezentare din acelea care hotărăsc dintru'nceput de soarta unei cariere scriitoricești. Istoria literară cunoaște destule consacrări răsunătoare de acest fel dintre care vom aminti doar pe acelea ale lui Octave Mirbeau căruia îi datoresc notorietatea un Maeterlinck sau un André Gide.

Departe de noi gândul de a încerca să temperăm măgulitoarea comparație a scrisului d-nei Ofaire cu al Katherinei Mansfield, adăogându-i în chip de completare iar nu de rezervă, cuvintele „păstrând proporțiile". In orice caz, rezerva ar fi limitată la talentul autoarei în expresia lui actuală, manifestată în romanul **Sylvie Velsey,** fără să poarte însă și asupra desfășurării lui viitoare. Dacă ne-am închipui că **Sylvie Velsey** ar fi opera postumă și unică a unei scriitoare, n'ar întârzia să se creeze în jurul ei și al numelui autoarei aureola unei legende. Farmecul neîndoelnic al cărții, constând în discreția și puritatea timbrului și în tonalitatea cenușie de „grisaille" care-i creiază o atmosferă specială, înrudind-o nu numai cu scrisul Katherinei Mansfield, dar și cu acela al unei întregi categorii de scriitoare de limbă engleză, începând cu Clemence Dane și până la Virginia Woolf, Rosamond Lheman și Mary Webb, ar fi atunci negreșit exaltat, peste măsura cuviincioasă. In această atmosferă brumoasă, care-i mai degrabă o emanație proprie a personajelor, un fel de halo fantomatic, decât un element obiectiv — de situare într'un cadru sau decor — al descrierii, trăsăturile, cele morale cât și cele fizice ale actorilor povestirii se estompează. Stilul cărții lucrează ca o vraje sau ca un descântec rostit cu glasul scăzut până la șoaptă: te poate prinde și subjuga sau te poate lăsa nepăsător, după temperament, formație sufletească, dispoziție a momentului etc.

Alcătuirea cărții chiar amintește de tehnica unor cărți cunoscute ale scriitoarelor citate mai înainte: **Legend** de Clemence Dane sau **Mrs. Dalloway** de Virginia Woolf. Cele patrusprezece capitole sau episoade ale romanului d-nei Ofaire, fiecare altfel intitulat, formează tot atâtea nuvele de sine stătătoare între care legătura o stabilește personajul eroinei, Sylvia Velsey, iar unitatea, stilul autoarei, creator al unei atmosfere atât de caracteristice. In primele pagini, Sylvia e o fetiță amărâtă de mizeriile pe care le îndură din cauza mamei ei vitrege. Intr'o noapte vrea să se înece în iazul din pădurea de lângă casă, dar o stea în licăritul căreia i se pare că vede zâmbetul mamei moarte îi redă curajul odată cu gustul vieții.

Ea nu suferă și nu se bucură în felul celorlalți. Nu are accente de revoltă și nici de exuberanță. Neavând ceea ce se chiamă o „personalitate", reacțiunile ei sufletești nu capătă un accent sau un relief caracteristic. Nici nu s'ar putea spune că interiorizează ceea ce simte, deoarece ea **este** în tot momentul aceea ce simte. Abia dacă se poate cunoaște din trăsăturile chipului și din atitudinea corpului, că sufletul îi e crispat de o tensiune dureroasă sau că, dimpotrivă, se înseninează și se destinde într'o deplină beatitudine.

O făptură mai ștearsă decât Sylvia Velsey nu s'ar putea închipui: în înțelesul unei desăvârșite lipse de pretenții dela viață, primind-o, împreună cu tot ce-i oferă, cu sentimentul unei nesfârșite gratitudini, al unei umilințe și supușenii care nu își găsesc măsură egală decât în candoarea ei. Candoare care lesne ar putea fi luată drept nerozie. Și în această putință de răstălmăcire a înțelesurilor pe care d-na Cilette Ofaire ar vrea să le sugereze recunoaștem pericolul artei d-sale atât de nuanțate, la hotarul credibilității, sensibil ca o balanță de extremă precizie, unde apăsarea cea mai ușoară, ar produce efecte grotești. Extremele se ating și nimic nu e mai apropiat de ridicul, ca eroismul, sau ca naivitatea și candoarea, de prostia curată. Un exemplu. Sylvia s'a măritat din dragoste cu pictorul Velsey. La izbucnirea războiului mondial, acesta se înrolează ca voluntar „pentrucă ei amândoi nu puteau admite să fie atât de fericiți pe cât erau". Firește, părinții amândurora n'aveau cum să înțeleagă temeinicia motivului care-i făcuse să se despartă și credeau mai degrabă că menajul lor mergea prost, dar ne îndoim că rândurile ce urmează ar putea fi citite fără zâmbet și bănuim că efectul lor ar putea fi mai degrabă contrariu aceluia urmărit de autoare:

„Ei discutaseră adeseori despre primejdiile din căsătorie și Sylvia gândea că va ști să le evite.

„Ințelegi, nu-i așa, îi spusese el îmbrățișând-o, că dacă plec e pentrucă te iubesc. Și trebue să-ți dai seama că dragostea noastră și fericirea noastră personală ar fi un fel de insultă față de nenorocirea lumii întregi".

Da, Sylvia îl înțelegea: „Ne-am simți stânjeniți și ar trebui să ne ascundem", îi răspunsese ea. Dar îl făcuse să-i făgăduiască să nu se atingă de vreo pușcă, niciodată, orice s'ar întâmpla".

Iar câteva rânduri mai departe:

„...Un lucru o turbura mereu pe Sylvia, era că toată lumea admitea ca oamenii să se ucidă între ei. Și chiar propriul ei soț ucidea, ca și ceilalți. Fără să li se mai ceară părerea, voluntarii fuseseră și ei băgați în trupă astfel că dacă toate ar fi fost ca mai 'nainte, ea s'ar fi gândit că iubește un asasin. Dar acum cei cari omorau luaseră numele de viteji, erau mult admirați și li se dădeau medalii, agățându-le de tunicile lor. Și dacă, din întâmplare, unul din ei intra într'o zi în metrou, toată lumea făcea roată în jurul lui ca să-i asculte povestea".

Dragostea, credința și devotamentul conjugal n'au scutit-o pe Sylvia de suferință și de singurătate. In modestia ei nu găsește niciun strigăt de revoltă și până la urmă își află înseninare și calm într'o înțelepciune plină încă de optimism mai mult decât de resemnare.

MIHAI NICULESCU

BCU Cluj Central University Library Cluj

CRONICA muzicală

de **ROMEO ALEXANDRESCU**

Misionari ai spiritualității neamului, purtători ai unei solii menite să aducă faimă și cinstire numelui de român în lumea largă, muzicienii noștri, cari fac strălucită carieră și în străinătate, merită un loc special în admirația noastră. Sunt, din fericire, în clipa de față, talente românești admirabile, care încep a ocupa un loc de seamă în mișcarea muzicală internațională și care atrag atenția, pretutindeni, asupra facultăților artistice cu care sunt înzestrate, spre fala și ridicarea morală a țării.

Marile centre ale muzicii de pretutindeni pot astfel vedea că, pe lângă privilegiul de a-l avea pe neasemănatul mare muzician, geniu al epocei noastre, George Enescu, prin care suntem neintrecuți, mai numărăm și alte valori artistice, demne de măgulitoare aprecieri.

Iată, de exemplu, un Dinu Lipatti, care este considerat în Franța, Elveția, Belgia, Italia, drept unul din cei mai bine înzestrați pianiști și compozitori.

Iată, în Italia, răsărind dintr'o dată, acum câțiva ani, o glorie românească a cântului, Stela Roman. Teatrul „Reale"

BEETHOVEN

din Roma și „Scala" din Milano o cheamă să le fie protagonistă în marile lor reprezentații lirice. In numele acestor teatre, cântă la Berlin, la München, în Franța, în nenumărate orașe din Italia, stârnind cald entuziasm peste tot și cucerind, în articole pe care critica muzicală din toate părțile i le dedică, cele mai vii și mai abundente elogii.

Iată pe Viorica Ursuleac, artistă lirică pe care Berlinul o consacră definitiv.

Iată în sfârșit pe Lola Bobescu, care a avut succes până în Indiile engleze.

Pe fiecare din ei și, de sigur, lista de azi nu este nici completă nici, din fericire, definitivă, românii trebue să-i primească nu numai cu bucuria de a-i revedea după îndelungate despărțiri, nu numai cu ovațiile pe care le merită arta lor, dar și cu năvalnică recunoștință pentru binele pe care ni-l fac, indirect, tuturor, ducând în depărtări svon frumos despre poporul român.

Intorcându-se în Europa, Lola Bobescu a făcut un popas și la „Filarmonica" unde a cântat concertul de Mozart, pentru violină și orchestră. Suavitatea de sunet, emisiunea ușoară și transparentă, mlădierea, accentul hotărît al jocului d-sale de sinceră și grațioasă simțire, au găsit aplicări de rezultat muzical și violonistic remarcabile, în concertul de Mozart. Imbinările și împlinirile simfonice au fost dozate și ritmate cu viziune promptă a sugestiei necesare și tehnică încercată, de acompaniament, de maestrul George Georgescu.

După aceste pagini de cizelură muzicală, concertul simfonic a continuat cu execuția, prin alăturare, covârșitor de masivă, a simfoniei a IX-a de Beethoven, a cărei alegere ar fi fost mai potrivită în cadrul unui program mai bine proporționat.

Orchestra „Filarmonică" și-a desfășurat forțele și capacitatea de expunere polifonică, de logică orânduire și expresie just reliefată, în condițiuni destul de bune, desprinzând, pentru sensul larg și general al simfoniei, mai multă claritate, mai multă coeziune, mai multă continuitate constructivă decât în majoritatea execuțiilor de altădată.

Corul societății „Carmen", părtaș credincios la toate marile execuțiuni cu ansamblu vocal ale „Filarmonicei", s'a asociat concertului, cu deplină siguranță și disciplină corală și muzicală bine menținute, dealungul serioaselor dificultăți de registru ale părților vocale.

D-na Evantia Costinescu, d-ra Nella Dumitriu, a cărei ținută muzicală și calitate de glas trebue bine subliniate, d. Mircea Lazăr și, cu puternic aport de interpretare, d. Gh. Folescu, au format quartetul de soliști.

Mâni de fecioară

Pe masă, mâna-i, cu pudicitate
Sub mângâerea aspră se 'nfioară,
Se 'nchide melc și iar își scoate-afară
Cornițele de degete sculptate.

Ce tremur de distanță o separă
De inima poetului ce bate
Atât de-apropiat? Ce vrea s'arate
Când își ferește palma-i de fecioară?

Ascunzi ceva? Dă-mi pumnul să-l desghioc!
Lungi, degetele-i, ca dintr'un boboc
De crin înalt ce stă să se desvoalbe,

Le 'ntinde gingașe petale albe...
Și mânile fecioarei, fără preget,
I le sărută, deget după deget.

EMIL RIEGLER-DINU

Idilă

Dimineața a trecut prin finețe scuturîndu-și pletele ude
de argintul furat din templul unde se 'ncuie noaptea
să-și plîngă fiicele 'necate în apele cerului
și să le 'nchidă 'n fîntîni pe cele rămase 'n îmbrățișarea norilor.

Degetele razelor le-a strecurat șăgalnic prin iarbă.
Atunci descîntecul somnului s'a retras în rădăcini
și seva a fugit speriată 'n tulpinele florilor
desfăcînd petalele cuprinse în dragoste nocturnă.

Pe urmă și-a ridicat aripele plutind eterizată
peste viața ogoarelor și-a lumii, spre ceruri,
acolo pe-un prag de nor unde-o așteaptă amurgul
cu ochi de cărbune și zîmbet de aur aprins.

GEORGE IONAȘCU

NOTIȚE ȘI ECOURI

Cu toate că dl. Marcel Arland e admirat ca romancier, autor mai ales al neuitatului L'Ordre, *impus atenției cititorilor acum câțiva* ani, *datorită premiului Goncourt, și al acelei nuvele* Antarès, *nu atât de cunoscută pe cât ar merita, de o rară puritate a stilului și o poesie atât de intensă, de organic incorporată ritmului și miezului povestirii, suntem totuși dintre acei ce preferă operei lui de romancier, „eseurile critice" și cronicile pe care le publică lunar, în „La Nouvelle Revue Française".*

Una din cele mai lucide inteligențe critice ale scrisului francez contemporan se afirmă în acele pagini cu un accent definitiv, părând scrise ca să dureze pe răsunderea celui ce le semnează, anume pentru mai târziu, pentru posteritate și făcute să înfrunte timpul nu numai prin desăvârșirea formală a expresiei dar și prin echilibrul și decurgerea judecăților „încet gândite, gingaș cumpănite", cum ar spune Poetul, — dealungul cărora nici o urmă de improvizație în vederea vreunui efect nu poate fi deslușită. De pildă, articolul pe care-l publică în penultimul număr al revistei citate, intitulat Alain Fournier et „Le grand Meulnes", *însemnează, după socotința noastră, o dată memorabilă pentru fixarea gustului și a judecăților asupra celebrului roman al lui Alain Fournier. Cu o fineță și un tact desăvârșite, d-l Marcel Arland încearcă ceea ce se obișnuește a se numi o „revizuire"* a *opiniilor despre* Le grand Meaulnes, — *„cea dintâi, poate singura carte clasică din literatura contemporană", cum o numește, cu drept cuvânt — ajungând la concluzia care, citată izolat, poate părea de o scandaloasă impietate, anume că* „Le Grand Meaulnes *nu e o capodoperă și comportă multe elemente pieritoare".*

Se știe influența extraordinară exercitată de acest roman, cel puțin aparent dacă nu în adâncime sau durată, asupra literaturii din toate țările, unde a fost refăcut în nenumărate versiuni, mărturisindu-și mai pe departe sau fățiș, prin înrudirea de atmosferă și preocupări, isvorul comun al inspirației lor. Datorită lui Alain Fournier, lumea copilăriei și adolescenței, *a visătorilor fantastice și închipuirii fără frâu, călăuzită numai de duhul aventurii, și-a căpătat un drept de cetățenie în literatură, unde plăsmuirile ei nu puteau aspira la demnitatea unor personaje de roman, decât odată cu atingerea vârstei mature, a personalității deplin formate. D-l Marcel Arland se îndoește în primul rând de* calitatea *acestei influențe, exercitată după d-sa, mai ales prin slăbiciunile romanului: „I s'a împrumutat materialul:* saltimbanci, *serbări copilărești, domenii pierdute, mecanismul și gratuitatea lui. Sensul i-a fost astfel denaturat. S'a făcute din* Grand Meaulnes *o școală de puerilități și de neputință. Era înainte de orice cartea ardoarei și a căutării".*

După douăzecișicinci de ani câți au trecut dela publicarea romanului, d-l Arland constată că „Le Grand Meaulnes, *lucru curios, a îmbătrânit. Poartă prea multă tinerețe adevărată ca să se ofilească repede; dar se șterge, se depărtează, se împrăștie. Din ce în ce mai mult, cele două elemente care-i sunt fundamentale : realismul și simbolismul său îndrăgostit de mituri se despart și își vatămă unul altuia.*

Lipsă de experiență, sens al fragmentului și al poemului în proză mai mult decât al ansamblului, *primejdioasă metodă de lucru, care-l aruncă dela capitolul începător la sfârșit, apoi către mijloc. Fournier, cumpănind fără îndoială, în viață, între aceste două elemente, n'a știut să le unească în opera lui. Deadreptul spus nu se mai crede în* Grand Meaulnes".

*Alain Fournier era născut scriitor și puțini au lăsat ca el, despre lume, „mărturia unei percepțiuni atât de fremătătoare, atât de sensuală". Precocității darului său și deplinei lui stăpâniri îi datorește ușurința expresiei, ușurință firească, de care tânărul scriitor uzează uneori numai pentru plăcerea de a-și arăta îndemânarea, și alteori abuzează: „*Le Grand Meaulnes *suferă chiar puțin, de această virtuozitate, în care nu simți deajuns cuvântul îmbrățișând cugetarea în toată goliciunea ei, în care imaginea își află în sine scopul, iar sunetul se prelungește dela sine, în loc să slujească întregului și din el să-și scoată puterea de radiație și răsunetul"*

In concluzie, realismul specific lui Alain Fournier, i se pare d-lui Arland elementul cel mai durabil al operei acestuia și adevăratul ei element poetic, în timp ce simbolismul — „ambițioasa construcție lirică pe care o introduce în Le Grand Meaulnes *rămâne zadarnică față de poesia spontană emanând din cea mai simplă trăsătură".*

*La sfârșitul unor astfel de observații, atât de conștiincios motivate, firește că propoziția: „*Le Grand Meaulnes *nu este o capodoperă" apare mai puțin intempestivă, chiar dacă nu putem fi de acord cu autorul ei, asupra refuzului de a acorda romanului acest suprem epitet. Cu toate scoriile pe care le cuprinde — „elemente pieritoare" — totuși, d-l M. Arland nu crede că romanul lui Fournier e sortit să dispară: „Dacă ar fi să-l apropii de altă carte, scrie d-sa, m'aș gândi la* Paul *și* Virginia *care irită, de care zâmbești, al cărei accent e departe de-a avea un sunet just, dar care-și află încă cititori, îi înduioșează și-i farmecă, pentrucă-i opera unui povestitor născut și ajunge până la lucruri esențiale. Și se prea poate ca istoria* Marelui Meaulnes *să fie tot atât de himerică pe cât este a lui* Paul *și* Virginiei; *dar erorile lui Fournier mai sunt altoite pe o sensibilitate justă și profundă; și nu mă gândesc de fel să compar cele două figuri".*

Pagini din carnetul Tinereții

de Luca Dumitrescu

Se termina jurnalul acelei zile. Urmau câteva pagini presărate cu date și mici observații neimportante. Vagile aluzii la problema lui sufletească, dovedeau un voit refuz s'o mai discute. Doctorul Valer Ioan trecu repede peste ele. De aci scrisul se îndesa din ce în ce până ajungea compact, grav, continuu ca un zid. Doctorul citi fără întrerupere, cu impresia că află lucruri netrecute prin experiența lui. Erau în adevăr fapte pe cari ființa sa le refuzase constant trei zeci de ani în șir.

„Intâmplarea, marea întâmplare a vieții mele a început astfel. (Ar fi normal să nu spun „marea întâmplare". Imi dau cu creerul limpede, seama, că nu există nici o mare întâmplare afară de miracolul existenței mele. Mari sunt numai întâmplările cari transcend facultățile noastre. De ce totuși n'am ezitat să scriu: „marea întâmplare"? Să fie asta numai rezultatul exaltării mele de acum, sau semnul divin al unei prefaceri definitive în mine? Am scris'o, în orice caz, cu inima și asta mă umple cu sentimentul plăcerei adevărate, pe care n'am gustat-o până azi, și-mi dă certitudinea superbă a limitelor mele omenești; a naivității mele, pentru care totul e mare, totul e extraordinar, totul e făcut să mă uimească și să mă bucure. Așa cum mă găsesc acum, sunt în stare să sufer orice umilință. Și umilința e făcută să ne bucure. Și ea e omenească. Și ea e exclusiv a noastră, a acestor câteva milioame de ființe înzestrate cu simțul mirării).

Marea întâmplare a început prin urmare astfel. Dar mai e în mine ceva confuz: de ce scriu „a început" când în realitate s'a desfășurat, a fost? Ce neprevăzut justifică obscur în mine această nădejde?

Dal voi scrie așa cum simt. E singurul mijloc pe care-l găsesc în ființa mea, în stare să dea faptului un contur și mie însu-mi, un tandru chip de om.

Doar eri am sosit la Sinaia. Asta e ordinea timpului de pe ceasornic și din calendar. Imi dau seama că n'are decât o importanță convențională, dar o relev, pentru ca să nu uit niciodată ordinea timpului real; a aceluia pe care-l simt în bătăile inimii mele.

După timpul din calendar sùntem în Sinaia de eri. Suntem: deci profesorul și cu mine. După timpul meu, suntem în Sinaia de când sunt. Sunt: deci timpul meu nu face concesii nimănui. Este exclusiv al meu și-l simt exact cum mă simt pe mine: prezent. Am întâlnit chiar aseară pe cei doi prieteni ai profesorului: doctorul Preajbă și judecătorul Ionescu. Jucau table în parcul hotelului. N'am să-mi pot închipui niciodată cum își pot trece timpul împreună trei oameni cari toți au aceiași manie: tablele. Totuși adevărul este că cei trei bătrâni sunt prieteni de o viață întreagă. Este drept că nu știu de când, dar așa am impresia. In orice caz, de opt ani de când eu trăesc în casa profesorului, sunt.

Au înființat de mulți ani un club ciudat. Clubul burlacilor. Zic ciudat pentru că, deși presupun că mai sunt încă mulți burlaci pe pământ, clubul lor nu numără decât trei membri: ei. Se pare însă că începând de eri, voi face și eu parte din el. Doctorul Preajbă care are aerul că-l administrează, mi-a cerut formal. să mă înscriu. Convingerea lui este că un băiat care până la douăzeci de ani nu știe ce e amorul, e predestinat burlăciei.

A ținut și un discurs. Trebue neapărat să-mi amintesc sfârșitul, pentru că e în legătură cu marea mea întâmplare.

„Sunt, parcă spunea, două soiuri de băeți. Băeți cari trec de la starea de mânz la starea de cal și băeți cari trec dela starea de mânz, la acea de armăsar. Deosebirea între ei este următoarea: primii, cunosc femeea după douăzeci de ani, sau n'o cunosc deloc. Când o cunosc, sunt destul de copți ca să se decepționeze; când n'o cunosc, sunt destul de naivi ca să refuze s'o mai cunoască. In ambele cazuri, îi paște burlăcia.

Cei de-al doilea, cunosc femeea sub douăzeci de ani și dau și ei tot două categorii de indivizi: unii cari se însoară și alții cari se sinucid".

Ne aflam pe locul unde-i găsisem jucând table, la o mică măsuță de fier, deasupra căreia atârna dintr'un brad, ad-hoc, ochiul unui bec electric. Lumina mare însă, venea de la o lună colosală, care răsărise din colțul Pietrei Arse.

Doctorul Preajbă vorbea, subliniindu-și — cum spune el că cere arta exprimării, cu tonul și cu mâinile „subtilitățile". Trebue să spun că odată, cândva dr. Preajbă a fost câteva luni conferențiar universitar. Mania discursurilor și a subtilităților datează de atunci. Asta mi-a spus-o profesorul pe care nu l'a împiedicat niciodată prietenia, să fie caustic. Mă amuzam de subtilitățile doctorului și așteptam să termine ca să-i răspund ceva, cam de aceiași manieră.

In fața mea însă, întunericul unei alei făcu loc și din el, eși șerpuind alb ca o poală de lună, o femee.

— „Te felicit — spuse — întinzând mâna doctorului. Te pricepi la băeți cum mă pricep eu la cisme". De aci întorcându-se către noi ceilalți:

— „Domniile voastre îmi vor permite să mă prezint. Aura Matei, de ani treizeci".

Profesorul singur, veni cu răspunsul: prompt, sarcastic:

— „Se vede, nu era nevoe să ne spui".

Aura îi aruncă o privire piezișe, în timp, strânse mâna bărbătește fiecăruia.

Mă miră vigoarea brațului ei. Neîntrebuințat părea aproape fluid. Mișcat într'un fel oarecare, se anima de o viață proprie, evident robustă, ca o ființă autonomă crescută din talazul umărului.

— „Dacă vrei să nu stârpești șoarecii, — spuse cu acelaș sarcasm profesorului — pui pisicii clopoței".

Atitudinea ei avea acum o certitudine frumoasă și aspră de piatră. Revenind lângă doctorul Preajbă, îmi aruncă totuși cea mai inocentă privire din câte am văzut. Mă uitam la ea, cred, foare caraghios. Era la drept vorbind, prima femee pe care o vedeam. Am încă acest sentiment clar. Este imposibil să-mi aduc aminte vre-un alt chip de femee. N'am nici un detaliu la îndemână. Mă căsnesc de pildă, să-mi amintesc vre-o colegă. E zadarnic. N'am amănunte. Nu pot identifica nici una prin ceva, care ține exclusiv de ea, așa cum țin numai de ființa ei, brațul, atitudinea, sau ochii Aurei. Toate rămân oarecum un tot abstract, caracteristici generale, concept. Oricât m'ași căsni, nu le pot identifica în altfel, decât prin acest tot de natură cerebrală: conceptul.

Profesorul își potrivi ochelarii. Era semnul lui de vitejie.

— „Cu ce te ocupi d-ta"? începu cu glasul cel mai didactic.

Fata ridică fruntea. Gândii: e pe semne, semnul ei de vitejie. Imi plăcu că nu era de loc timidă și că într'un fel oarecare îl maimuțărea fățiș pe profesor. Profesorul e întotdeauna sensibil la curaj și eu țineam realmente să-i placă fata.

— „Liber cugetătoare, domnule".

— „Din ce trăești?".

Răspunsul veni neașteptat.

— „Din propria mea substanță, domnule".

Noi nu ne puturăm stăpâni râsul. Profesorul simți că fata e îndrăcită. Tuși. Toți știau că urmează o înjurătură. Aura zâmbea.

N'ași fi vrut s'o înjure profesorul, dar îmi era peste putință să interviu. Am fost fericit că judecătorul Ionescu nu s'a mai putut stăpâni și a mărturisit totul.

Toată scena fusese pusă la cale de ei: ei doi și Aura. Pe Aura o cunoscuseră câteva zile mai înainte și le plăcuse mai întâi faptul că avea treizeci de ani și nu se măritase; de aci le plăcuse și ea. Era singuratecă și deșteaptă. Aveau garanție vârsta. Doctorul fusese cu ideea și el, judecătorul Ionescu, o acceptase: s'o primească în club. Nu voiau însă să creadă profesorul că au hotărât ceva fără să-l consulte. De aceea, chibzuiseră c'ar fi mai bine s'o cunoască și el ca din întâmplare, ceea ce isbutiseră în această seară. Apoi încet, încet, să-l obicinuiască cu ideea.

Bine înțeles, profesorul făcu scandal, dar îl făcu numai așa, ca să fie. „In fond, îmi spuse — trăgându-mă de o parte — viața e destul de plictisitoare între bărbați. Ar fi desigur un non sens pentru un club de burlaci, dar ar fi totuși original și amuzant să fie și o femee".

Aura primi vestea cu un entuziasm copilăresc. In sinea mea și cu obiceiul meu de a hărțui mereu faptele, mă întrebam pentru cari motive s'o fi bucurând atât. Realitatea este că acest faimos club al burlacilor, n'are nici o realitate. Fiecare poate să facă ce vrea. Clubul nu-l împiedică de pildă nici pe judecătorul Ionescu să fie un crai, nici pe doctorul Preajbă să-și aducă în fiecare vară la Sinaia, vechea lui dansatoare și nici chiar pe profesor să-și afișeze sentimentele pseudo-paterne, față de mine.

La masă, profitând de o discuție aprinsă între cei trei bătrâni, îi spusei Audei toate aceste lucruri. Nu se justifică. Pentru ea e pur și simplu un fapt care-i place. Pe chestia justificării are filosofia ei. Justificarea degradează valoarea actului. E ca determinismul în ordinea fenomenelor naturii.

— „La munte aici avem deseori prilejul să vedem conglomerate și stratificații de o rară frumusețe. Nu găsești că-și pierd farmecul dacă te comporți în fața lor ca un geolog? Trăsnetul e un fenomen magnific. N'am văzut om care să nu se teamă de trăsnet. Totuși, după știință, e o simplă descărcare electrică. Oamenii sunt ireverențioși și față de natură și față de ei".

Are dreptate. Aura poate să fie și un om. Insă ceea ce mi-a făcut impresia dela început că este sigur, și nu s'a desmințit deloc, este că e femee. Se poate întâmpla, ca femeea să fie și în altfel decât cum e Aura. Dar eu nu mi-o pot închipui.

Am plecat de la masă, în mine, cu imaginea albă a Aurei. Imi dam seama că începe un proces nou, că mi se extinde viața. Mă suii în camera mea și-mi desfăcui geamantanele fredonând, Muzica nu venea din memorie. N'am nici pasiune, nici memorie pentru muzică. Obiectiv, sunt convins că e o artă superioară. Dar nu mă simt scuturat, — la auzul muzicii — de vre-o chemare deosebită. In timpul unui concert, mă pot deplasa cu ușurință pe gândurile mele; nu pot uita chiar că mă găsesc într'o sală de concert. Pentru mine muzica a rămas totdeauna numai o condiție excelentă de gândire.

Totuș, aseară fredonam. Muzica n'avea de unde veni din memorie. Obicinuit, sunt incapabil să-mi amintesc măcar o măsură. Venea din ființa mea întreagă. Mărunta activitate biologică din mine, se transformase subit în simfonie. Trăiam într'o condiție nouă, surprinzătoare pentru felul meu de a fi și de a mă mișca. Pentru cei numai douăzeci de ani ai mei, mi-am dat de mult seamă că sunt prea limfatic. De obicei, mișcările mele sunt încete. Am impresia că-mi trag fiecare gest dintr'o adâncă lene anterioară, care ajunge până la mine ca un soi de oboseală permanentă a oaselor. Nu e o extenuare a unei forțe colosale, care se distribue înceată și vâscoasă ca un isvor de păcură, fiecărei mișcări a mea.

Mișcarea mea iese domoală din hotărîre, dar fecundată în întregime ca dintr'o stare de contemplație. De aceea dacă am isbutit să-mi recunosc vreodată ceva, fără îndoială a fost siguranța gesturilor mele. De aseară însă natura energiei mele parcă s'a schimbat. Nu mai am impresia vâscozității. Energia îmi năvălește în mușchi diluată și sburdalnică. Am alt puls. S'ar zice că mi s'a schimbat temperamentul. Acum firește, m'am obicinuit cu mine, dar aseară mi se părea că mi-am lepădat vechea machetă fizică. A trebuit să mă duc la oglindă și să încep să mă recunosc sistematic, ca să-mi pot liniști nervii și să adorm.

M'am sculat cu impresia că toată noaptea alba imagine a Aurei a dansat prin mine. Din fiecare nerv, întins ca o potecă și din tot trupul, moleculă cu moleculă abandonat, se trezea obsesia fericită a pasului care a rătăcit prin el toată noaptea.

Imi pusesem pe noptieră, ca acasă, câteva cărți, din care obicinuesc să citesc dimineața, înainte de a mă trezi deabinele. Obiceiul pornește din veleitățile mele literare, ca adolescent. Il păstrez pentru că îmi pot procura astfel, dela începutul zilei o atmosferă sufletească Mă simt — ca să zic așa — după această lectură, îmbrăcat și pe dinăuntru. Sufletul meu pornește dimineața la lucru ca și trupul, cu o ținută, cu o haină, care-l izolează oarecum de cotidian și-l ține mai aproape de centrul vieții.

Intinsei mâna. Știam ce carte am luat, după formă și după rezistență. Inchisei ochii și cântai printre buze: „Mon enfant, ma soeur..." Nu recitam, cântam pe aceiași melodie care pleca din mine tot: din inimă, din mușchi, din oase. Mâna cu cartea încă nedeschisă, căzu lângă mine pe așternut. Gândii... „Cum a putut imagina Baudelaire toată tandrețea care mângâie ființa mea acum? Nu-mi mai simțeam nici o asperitate, nici un unghiu; eram tot moale ca o catifea atârnată. Numai greutatea mă mai lega de pat, de cameră, de aer, de lumină; numai ea mă mai lega de senzații. Incolo, ași fi putut fi o intonație sau un plâns. Și fi putut fi, mângâerea însăși.

Deschisei ochii, cu grije. Oprii năvala senzațiilor în epidermă și cu sufletul protejat de această crustă pornii să mă îmbrac.

Coborâi la ceai cel dintâi. Nu știam ce odae ocupă Aura. O așteptam să răsară de undeva ca aseară și mă delectam la gândul c'o voi vedea la lumina crudă a zilei. Aveam impresia că am văzut'o numai într'un vis și simțeam nevoia realității ei vii. Eram sigur că am văzut'o numai într'un vis și simțeam nevoia realității ei vii. Eram sigur că am văzut'o confuz, că n'am perceput clar în ființa ei toate vibrațiile cu care Dumnezeu a făcut'o pentru mine. Am avut și aseară și azi dimineață și continui să am și acum foarte clar sentimentul că nu poate fi altfel. Că Aura e făcută pentru mine și că numai mie mi-e dat s'o gust. Imi savuram acest sentiment liniștit, așteptând să răsară, cu conștiința că-l va simți și-l va recunoaște. Mă scotea dintr'o mie de încurcături certitudinea că între noi nu pot avea loc vorbele, cochetăria și celelalte complicații ale amorului de care mi-a fost totdeauna frică în viață. Din noianul de oameni la fel, noi suntem făcuți unul pentru altul, cum e făcut un glonte pentru o țintă.

Mai întâi profesorul, de aci ceilalți, mă găsiră chipurile, așteptându-i. Vorbirăm diverse lucruri, cât timp băurăm ceaiul. In sinea mea așteptam ca cineva să aducă vorba despre Aura, dar nu mă precipitam. Cunoșteam „libile" cu cari aveam de aface. Știm că vor începe imediat să mă tachineze și asta ar fi venit ca un duș peste starea mea sufletească.

In sfârșit cel mai nevinovat dintre noi, profesorul, se scandaliză că poate cineva să doarmă atât de mult.

— „Trebue să fii femee, ca să stai în pat până la ora asta!"

Cavaler și grăbit, judecătorul Ionescu, încercă s'o scuze, schițând o confuză teorie a toaletei.

Cu profesorul nu mergeau însă aceste teorii, El chemă chelnerul și-i dete ordin să-i spună femeii de serviciu ca s'o scoale imediat.

— „E prima ședință a clubului, monșer, trebue să fim neapărat toți". Azi facem botezul ei în burlăcie".

Chelnerul aduse vestea că Aura și-a luat de dimineață ceaiul în cameră și a plecat dela ora cinci pe munți.

Indignarea profesorului nu mai avea margini. Liniștea mea și certitudinea se spulberară. Mă putui stăpâni totuși, destul de supărat în fond pe Aura, ca și cum ar fi fost responsabilă de sentimentele mele — ca să intervin și să duc pe profesor pe linia logicei.

— „De ce te indignezi degeaba? Ai anunțat-o? De unde să știe fata că azi e ședința clubului?

Ceilalți nu îndrăzniră să spună nimic. Poate și pentru că se simțeau cu musca pe căciulă. Dar mai sigur, pentru că pentru ei toate lucrurile acestea erau aproape instinctive. O ședință a clubului anunțată, asta era ceva nou, ceva cu totul neobicinuit pentru judecata lor.

In sfârșit, căzând toți de acord, mă delegară pe mine s'o văd și s'o anunț.

Bine înțeles, eu atâta așteptam. Mă suii în cameră, mă îmbrăcai de munte, îmi luai pentru orice eventualitate un pachet cu de ale mâncării și plecai cum spuseră ei, în expediție.

Increzător în bunele mele picioare, eram sigur că în câteva ceasuri o găsesc. Urcai pe la Vârful cu Dor și colindai toată ziua platoul dintre el, cei doi Jepi Mici și Mari și Piatra Arsă, fără să întâlnesc nici urmă de Aura. Abia spre seară, un cioban pe care îl întâlnii, strângându-și oile spre târlă, îmi spuse că văzuse de dimineață o cocoană pe drumul Ialomicioarei, dar că n'o mai zărise întorcându-se. Că era Aura, nu mai rămânea nici o îndoială. Nu multe femei au trăsneala muntelui. Mă găseam pe Piatra Arsă. Aruncai o privire în urmă, pe drumul „Peșterii" și-mi făcui socoteala. Soarele sta să pice peste Caraiman. Dacă mai era prin urmare un ceas până să se spargă ou totul de șira muntelui. Intr'un cias nu te poți duce nici călare până la Peșteră. Afară de asta, eram destul de supărat pe Aura, ca să merite atâta osteneală.

Mă rupsei deci din loc și începui să cobor spre Sinaia, cu inima grea ca un plumb în piept. Ce-mi păsa mie că la picioarele Pietrei Arse se vedeau deja umbrite de înserare Buștenii și Poiana Țapului? Că pădurile se întindeau ca o poală groasă de ceață a muntelui? că stâncile dintr'o parte și cealaltă stăpâneau roșii și goale Valea Jepilor ca niște fantastice fortărețe medievale? Ce-mi păsa mie de toate astea? Ochiul rămânea deschis ca de ghiață și inima crispată înăuntru, acolo unde eu dereticasem ca să danseze ființa lunară a Aurei. Cu încetineala obicinuită a sentimentelor mele, o blestemai vreme îndelungată, mecanic purtându-mă pasul pe linia frântă a serpentinelor.

Mirosul copleșitor al ierburilor, mă trezi. Ridicai capul și privii. Mă găseam la Stâna Regală. Poiana era în adevăr de o frumusețe nefirească. Prin acest sentiment, dar mai cu seamă prin senzațiile de miros, cari mă copleșeau, mă simții în sfârșit intrat în ansamblul general al naturii. La stânga namila roșiatică a Bucegilor; deasupra mai puteam identifica încă, pe sticla violetă a cerului, câteva cocoașe de pe Piatra Arsă, cari păreau evaporarea însăși a masivului întreg, și fruntea încă strălucitoare a Caraimanului; la dreapta ceafa gălbue a Gârbovei; printre ele, șarpele albastru al văii Prahovei.

Fără miros, gândii, toate acestea — așa cum sunt sub o pată de cer, izolate de univers — ar avea ceva din frumusețea unică a operei de artă.

Coborîi surprins, din mine în natură. N'o cunoșteam eu, de ani de zile? De ce mi se părea pentru întâia oară azi atât de clară, atât de emoționantă? Pădurea însăși, dincoace de masa muntelui și dincolo de iarba poenii, era astă seară în altfel. Peste tot pe unde privisem altă dată, indiferent, descopeream astăzi motive de emoție. Mă mirai că putusem privi până acum, natura, neimpresionat ca o vită. Că putusem trăi, fără acest organ extraordinar al ființei mele: emoția.

Cunoscător cum sunt al mecanismului omenesc, încercai să-mi explic totul prin determinismul obicinuit, fizic. Mă întrebai dacă nu se datoresc aceste lucruri numai unei exaltări trecătoare a senzualității mele. Și, mă întristai la gândul că ceea ce simt, ar putea să fie numai atât. Pentru întâia oară creerul meu pozitiv de medic, simțea ca fapt, nu ca deziderat spiritual, o nevoe dureroasă, pentru neexplicabil. Acceptai fără înconjur probabilitatea providenței și ideea unui destin care se deștepta tragic în mine. Hotărât: era un fapt nou, un fapt care prinsese undeva în sufletul meu o ființă timidă și se insinua modest dar sigur în fiecare gând, în fiecare gest lăuntric. Imi surprinsei mintea încurcată deabinele în fața acestei ființe noui, cuminte și fermecătoare, căreia inima mea nu-i putea refuza simbioza. Nu știu care: emoția determinată de extraordinara priveliște sau prefacerea măruntă din mine se ridica la cap plăcută și-mi umezea ochii.

Imi venea să plâng bine, frumos. Imi venea să fiu fericit. Era atât de puțin și totuși atât de important pentru viața mea, ceeace se întâmplal Plânsul acesta mă putea modifica complet. De pildă eu, care din cea mai tristă și mai veche copilărie, am trăit la un loc cu ierburile și cu toată nevăzuta lor faună, nu mi-am pus niciodată obrazul pe epiderma unei frunze sau buzele în căliciul unei flori. N'am privit niciodată cu simpatie vre-o gâză; nu-mi amintesc să fi identificat vre-o gingășie caracteristică uneia: Nimic. Am trăit la un loc și indiferent, cum trăiau toate acum, sub ochii mei. Dar de ce-mi erau atât de dragi astăzi? Viața firului de iarbă, care-mi mângâia obrazul, se întâlnise acolo, în punctul de contact, cu viața mea. Ce măreț! Se întâlneau atât de simplu, două vieți din două lumi diferite! Firul de iarbă cu adânca și fericita lui robie; eu cu marea și trista mea libertate. Ce puternică — repetai, cu vorbe, ca să-mi simt forma simțirei — trebue să fie natura, dacă o întâmplare colosală ca asta, e posibilă cu atâta ușurință! Față de atâta putere e firesc ca inima ierbii și inima mea să fie prietene".

Emoția care îmi umplea ochii cu plâns, o simțeam deopotrivă în nervii delicați ai fratelui meu, firul de iarbă și eram sigur că și el plânge.

— „Ce faci aici?"

Imi deslipii obrazul de pe iarbă și o privii încurcat.

Extraordinar! De unde căzuse? Imi ștersei lacrimile. De ce să-mi fie rușine că m'a prins plângând? Nu plânsese oare însăși viața din mine, bucuroasă că se întâlnise cu sora ei din iarbă?

Ochii fetei mă priveau doldora de simpatie și solicitudine, ca și cum și sufletul ei s'ar fi apropiat de ale noastre; de al meu și de al ierbei mele. „Ce Dumnezeu! îmi spusei — toate sunt revelatoare astăzi". Trebuia să fac neapărat ceva; să-i mulțumesc într'un fel pentru această privire. Ii luai mâna și i-o lipii de obraz, la fel cum lipisem firul de iarbă mai adineauri. Din acelaș sentiment; din aceiași necesitate de colosală, cosmică integrare.

— „Ce ai, ești ciudat".

Tonul spusese cu totul altceva. Ințelesei că făcusem prea mult. Ii dădui drumul de mână și o privii trist, trezit din marea mea halucinație. Imi dădui seama că nivelul meu sufletesc era mai sus și-mi pusei cu părere de rău, punct fericirii. Făcui un efort și-mi organizai o voce cât mai aproape de cea omenească.

— „Nimic. Eram pur și simplu emoționat".

Cronica ideilor

Vasile Băncilă:

„Lucian Blaga, energie românească"

Lucian Blaga
(de Maria Brateş-Pillat)

I

Orice întrebare despre filosofia lui Blaga va trebui în mod necesar, să poarte mai înainte, asupra etnicului ca isvor metafizic. Intr'atât este de adevărată această afirmaţie, pe cât de anevoioasă înţelegerea normală a criteriului etnic în filosofie, unul nou, cu desăvârşire altul, fără tradiţie în istoria gândirii, şi, am zice, unul românesc. Este de prisos a se căuta adiacenţe etnicului ca principiu metafizic, fie în planul ontologiei formale raţionaliste, fie în direcţia intuiţionismului vitalist, destul de modern pentru a părea convenabil.

Acum, după ce am terminat de cetit lucrarea d-lui Vasile Băncilă, mă întâlnesc cu un sentiment de firească mândrie. Pe care îl va resimţi din plin, orice cercetător de gând românesc, cartea aceasta fiind apărută într'un moment crucial pentru filosofia contemporană, ocazionat de orientarea cardinală pe care gândirea lui Blaga a propus-o ontologiei contemporane, nu numai aceleia româneşti.

Faptul că metafizica blagiană repauzează pe fondul etnic românesc, nu trebue să încurce pe nimeni. Nici să promoveze opinia grăbită că un atare criteriu, în cazul în care este admis, poate fi propriu şi valabil numai cât priveşte realităţile etnice din care s'a inspirat. Etnicul este un criteriu ontologic nou şi foarte grav, poate cel mai întreg din câte s'au propus teoriei cunoaşterii, pe care Blaga l-a formulat într'o evoluţie ideativă în stare să îl legitimeze ca pe singurul complet, organic, durabil. Mândria şi încrederea noastră de aici trebue să înceapă. Pornind de la exploatarea zonei de etnic românesc pe care, ancestral şi sintetic o avea ca pe o preformaţie psihică individuală, întrunind trăsăturile epice ale realităţii ontice săteşti, Lucian Blaga, atunci când ajunge să vorbească de „dogmă", de cunoaştere luciferică, de absolutul gnoseologic al censurii transcendente, nu face decât să dea valoare universală criteriului etnic însuşi. Pentrucă din modul cum el intuieşte inconştientul, nu mai rămâne nici o îndoială despre corelaţiunea genetică intimă dintre etnic şi metodologia dogmatică.

Dacă în **Trilogia cunoaşterii** Blaga se ridică hotărât împotriva logicei formale, nu este mai puţin adevărat că ar fi o greşală să încadrăm gândirea lui în prea mult răspânditul iraţionalism biologic, acel curent apusean dela care nu aflam aproape nimic despre inconştient. Mai mare eroare ar fi încă, să fie situată ontologia lui Blaga într'o poziţie eclectică, la rându-i, tot atât de periferică. Gânditorul român deschide primul calea unei cunoaşteri, i-am zice verticale. Inconştientul, stratul aurifer al sufletului, este, la rându-i, gnoseologic, direcţional şi principial, funcţional dacă nu strict noematic. Blaga „nu admite raţionalismul în sensul că îl depăşeşte şi nu admite misticismul în sensul că îl organizează, că îi stabileşte canoane" — lămureşte, foarte pregnant, d. Vasile Băncilă. Logica formală asigură o quasi-cunoaştere, în care realitatea este disimulată ocolită amabil. Cunoaşterea **luciferică** dimpotrivă, deşi realizată în negativ, ne relevează absolutul prin mister. Ceeace nu însemnează că Blaga „pozitivează" misterul. Dacă ideia de mister „ne dă în adevăr un raport de adecvare cu absolutul", dacă misterul pătrunde oarecum în plan de transfiguraţie logică, „censura transcendentă" — nu este mai puţin adevărat însă că „censura păzeşte implacabil absolutul, ea îndeplinind o funcţie de apologie a misterelor existenţiale". Ajungem să înţelegem misterul, deşi fără să fie nevoie să-l cunoaştem şi altfel decât exponenţial. „Această orânduire a lucrurilor este, pentru Blaga — nu numai reală, ci şi ideală". Sistemul censorial al cunoaşterii garantează armonia cosmică universală. Iată-ne în faţa unui „ştim atunci când nu ştim", a unui **agnosticism înţelegător** cum se exprimă, foarte inspirat, d. Vasile Băncilă. Acest agnoticism înţelegător este ultimul dintre cele şase categorii ale etnicului românesc. Prin intermediul lui, am parvenit să stabilim trăsătura de unire între etnicul nostru şi criteriul ontologic pe care, în planul general de teorie a cunoaşterii, Lucian Blaga îl propune filosofiei contemporane. Legătura dintre „Eonul dogmatic", „Cunoaşterea luciferică", „Censura transcendentă", adică **Trilogia cunoaşterii** pe deoparte — şi **Trilogia culturii** pe de alta („Orizont şi stil", „Spaţiul mioritic", „Geneza metaforei"), se întrevede, acum, suficient. Ea este aceea dintre etnic şi categoriile ontice blagiene. Şi se putea realiza, urmărind oricare dintre **liniile spiritualităţii ţărăneşti (Cosmicismul, mitul, modalitatea stihială, dogmaticul, divinul,** în sfârşit **agnosticismul înţelegător** la care ne-am referit în special). Cetitorul a putut să observe că d. Vasile Băncilă face operă de veritabilă creaţie metafizică. Nimeni nu va spune că această carte este doar o minunată exegeză a ideilor lui Blaga. Va trebui să prezentăm de acum gândul întreg al d-lui Băncilă, pentrucă d-sa, postulând fericit corespondenţa categoriilor etnice în opera lui Lucian Blaga, a creiat spaţiul unor concluzii originale, riguros personale. D-l Băncilă inovează în câmpul filosofiei româneşti nu numai prin uimitoare posibilităţi de înţelegere critică dar ne încredinţează despre apariţia rară a unui gânditor autentic.

MIRCEA MATEESCU

SPECTACOLUL

de AUREL CĂLINESCU

Seară de gală la Orion. Pentru a cincizecea oară Filip va juca rolul lui Nazarie din „Deslegarea cea mare". Lumina caldă şi parfumată a foaierelor, aici suptă în pluşul cărămiziu al pereţilor, dincolo ţâşnind violent dintre oglinzi şi cristaluri a fost multă vreme cântărită de ochiul fără greş al regisorului. Totul e îndeamănunttul pus la punct, cu săptămâni înainte. Bărbaţii şi femeile, în haine de ceremonie, umplu fumoarele şi bufetul, discutând reţinut, cu gesturi care trădează o mulţumire aleasă şi deplină, strălucita interpretare a maestrului. Femeile mai ales, cu buchetele de violete şi garoafe de seră, special cumpărate şi păstrate pentru scena desnodământului se strâng împrejurul scrumierelor svelte de lemn, fixate pe trepiede de argint, pregătindu-se pentru surpriza cea mare pe care au de gând s'o facă actorului. Sala e caldă, tandră şi parfumată ca o logodnică în aşteptarea mirelui.

Filip obosit, închis în cabina lui, stă cufundat în fotoliul mare de marochin şi fumează din pipă. Pe mesuţa rotundă de abanos din faţa lui, printre oglinzi, pudriere şi creioane colorate se răsfaţă portretul Irinei încadrat în ramă simplă de trandafir. Bărbatul o priveşte lung prin clăbucul albăstruiu al lulelei şi lasă pleoapa să-i acopere pe jumătate ochiul albastru şi umed. Ca un stol de porumbei îi năvălesc sub frunte amintirile. O vede pe Irina cu patru ani în urmă, înaltă, diafană, visătoare. A iubit-o pentru părul ei blond, pentru mâinile albe cu unghii de purpură şi pentru multe alte lucruri mici care aveau însă pentru el şi mai au încă o importanţă covârşitoare. După ce s'au căsătorit ea a vrut să facă teatru şi el, plin de bunăvoinţă, a sprijinit-o, luându-şi-o partenară în „Deslegarea cea mare".

Rolul Izabelei i s'a potrivit de minune şi succesul nu s'a lăsat mult aşteptat. Astăzi Irina duce pe umerii ei jumătate din gloria lui. Dar acolo unde peste faţa lui Filip se lasă o umbră, este la gândul pe care i-l pricinueşte o presupusă legătură între soţia sa şi arhitectul Ilieş. Pe acesta l-a surprins în câteva rânduri într'o atitudine prea intimă şi prea îndrăzneaţă pentru respectul pe care ar fi trebuit să i-l păstreze Irinei. Pe ea a observat-o primind, fără reproşuri, o aluzie pentru care el ar fi dorit să-i întoarcă spatele. Au venit pe urmă alte amănunte şi s'a ferit să facă scene, să fie vulgar. A închis demn în suflet o tristeţe nobilă şi aspră.

Sub privirea lui, chinuită de dragoste, portretul Irinei pare că mişcă. Filip se ridică nervos din fotoliu şi începe să se plimbe împrejurul mesuţei. Costumul de scenă cu pantalonul tăiat în pânză de doc cenuşiu peste care poartă o pijama de mătase vişinie, cu cordon răsucit de fireturi îl prinde minunat. Aude soneriile în culise, glasul răstit al regisorului şi fuga maşiniştilor pe culoarele strâmte. Gândul că peste puţin timp va trebui să intre în scenă îl plictiseşte. Niciodată mai mult ca acum n'a dorit o pauză mai lungă. Scoate ceasul, îl plimbă dintr'o mână în alta şi murmură: la dracu, timpul trece prea repede pentru oboseala mea. Când aude afară vocea Irinei, sfădindu-se cu cameristele, vrea să-i deschidă şi să-i vorbească, dar câteva bătăi în uşă îl fac să renunţe. Fără să mai aştepte să i se răspundă, un băiat pătrunde înăuntru şi-i întinde un buchet enorm de garoafe roşii cu o carte de vizită: „dela o admiratoare a d-voastră, bunăvoinţă şi simpatie!" Pe urmă iese repede refuzând să-i dea vre-o lămuriri. Filip desface florile şi vrea să le pună în vaza de cristal de pe fereastră. O scrisoare însă îi scapă printre degete silindu-l să se plece şi să o ridice. Cunoaşte trăsăturile, hârtia, cerneala. O desface puţin iritat şi citeşte: „Iubitul meu, încă puţin şi te voiu face fericit. Ştii că dragostea mea pentru tine nu cunoaşte margini. Cu ce drept am îngrădi dar bucuria de a o trăi până la capăt. O, copilul meu răsfăţat! Numără zilele şi aşteaptă. Peste o săptămână Filip pleacă în turneu cu „Alcibiade". Eu voiu rămâne în capitală. Singură cu tine, fără spioni, fără geloşi! Gândeşte-te bine şi măsoară evenimentul. Deocamdată atât fiindcă vine el.

A ta peste orice fel de împrejurări care ni-ar sta împotrivă,

Irinel".

Filip îşi lasă capul pe piept gângăvind: singură cu tine,... fără spioni,... fără geloşi,... peste orice fel de împrejurări... De sub fard sângele i-a fugit cu desăvârşire, uscându-i obrazul ca o iască. Tremură puţin şi cu degetele bate violent aerul. Un moment simte cum se sufocă dar repede îşi găseşte respiraţia luând o hotărire gravă. Pe dulăpiorul cu bibelouri, trântite peste o pereche de mănuşi albe de olandă, stau două revolvere: unul mic, nichelat, de alarmă, cu care trebuie să intre în scenă ca să tragă în Izabel şi altul negru, adevărat, puţin mai mare şi mai fioros pe care-l poartă totdeauna asupra lui. Pe acesta şi-l strecoară în buzunar, răvăşind peste celălalt mănuşile. Pe urmă, ca şi când nimic nu s'ar fi întâmplat, se plimbă cu mâinile la spate, scrâşnind între dinţi pipa.

O vede pe Izabel palidă, îngenunchind înaintea lui şi silabisind după text: Iartă-mă Nazarie! Între mine şi Pavel n'a fost decât o strângere de mână, ţi-o jur. Atunci el va răspunde ce a avut de răspuns autorul şi va trage. Publicul va aplauda, lui îi plac scenele tari: e doar dintre acela care plânge regulat la înăbuşirea Desdemonei de către Othello.

Câtă naturaleţă în moartea Izabelei, vor zice cucoanele şi vor îndrepta binoclurile spre ei. Dar Irina nu se va mai putea ridica să se încline şi să primească aplauzele: va fi un cadavru. Când sângele va fi roşit destul de bine scena va striga regisorului: ce-ai făcut ticălosule, mi-ai dat un revolver adevărat?... Adică nu, e mai bine să nu spună aşa. Ar fi vorbă de prisos; până la urmă i s'ar dovedi laşitatea şi ar fi urât. Va arunca mai bine arma şi va declama fraza aceea atât de minunată din „Visul lui Ossian" care spune: „Şi acum vie peste mine vijeliile nordului şi înfăşoare-mă crivăţul de ghiaţă; putere am să le înfrunt şi putere am să le învingpe amândouă"...

Din când în când se lasă încet în fotoliu, îşi prinde capul între palme şi gândeşte. Faţa i s'a tras în ultima săptămână şi pupilele ochilor şi-au pierdut, de prea multă muncă, elasticitatea lor vie de odinioară. Dacă orbita n'ar fi albastră de vopsea şi obrazul prea încărcat de pudră, ţi-ar veni foarte uşor să-i atribui slăbiciuni pe care nu le are. Un figurant îmbrăcat într'un veston împodobit cu şnur portocaliu, deschide uşa strigând din prag: maestre, peste cinci minute intraţi. Filip mai rămâne un timp cu privirea dusă în gol apoi se ridică, priveşte încă odată în oglindă şi iese.

E răcoare între culise şi e bine. Figuranţii cari roiesc pe potecile de scândură se dau respectuoşi la o parte când trece maestrul. Unii scapă chiar exclamaţii de admiraţie: îi încântă ţinuta şi prestanţa bărbătească a lui Filip. El nu bagă nimic în seamă. Trece printre ei cu capul plecat şi nu are urechi decât pentru sgomotele de pe scenă. Aude lămurit glasul Irinei întretăiat, pe ici pe colo, de răspunsurile monosilabice şi puternice ale lui Pavel. Replicile merg repede, una după alta şi apariţia lui devine imediat necesară. Regisorul îi face semn să intre. Filip se opreşte un moment în faţa unei uşi monumentale de carton apoi o deschide violent şi pătrunde pe scenă. Sala isbucneşte în aplauze. Cucoanele şi domnii gravi din fotoliile de orchestră flutură din mănuşi şi aruncă flori. Deşi e la al treilea act şi la a cincea sa intrare în scenă, gesturile acestea se repetă mereu ca şi cum de fiecare dată ar începe o piesă nouă. Nu mai ştie nici el ce să înţeleagă. Se inclină, fără să mai zâmbească, în faţa spectatorilor şi se întoarce cu faţa către Irina. Ea stă pe un taburel în mijlocul scenei şi priveşte, de multă vreme, o acuarelă atârnată deasupra pianului. E puţin indispusă dar rochia de catifea violetă, cu cordonul din inele de argint, o prinde de minune. Aşteaptă ca bărbatu-său să înceapă. Fraza cu care trebuie să-i răspună a trecut-o deja din cap, pe vârful buzelor. In sală e o tăcere de mormânt. Semi-obscuritatea luminii albastre a îmbrăcat stalurile şi lojile într'un văl de ceaţă fantastică sub care stă ca pietrificată o mare de capete. Filip prinde a se plimba încet împrejurul Irinei. In buzunarul pijamalei simte greu, lovindu-i piciorul, oţelul revolverului. Nu ştie dacă e nimerit să mai prelungească puţin pauza ori să intre în rol. Tăcerea domneşte încă o bucată de vreme nestingherită. Din cuşca sufleurului îi vin îndemnuri repetate: începe, începe!...

Pe Filip îl cuprinde un dispreţ, nemăsurat pentru mulţimea aceea din umbră, care aşteaptă. Ce aşteaptă, ce vrea? El are aici o socoteală de familie. El nu mai e Nazarie, nici nevastă-sa Izabel. Sunt ceeace sunt ei deobiceiu: Filip şi Irina, atâta tot. Poate dar să facă ce vrea, sfârşitul va fi acela pe care-l aşteaptă toţi. Atunci puţin îi interesează în ce fel vorbeşte el cu femeia lui, prin ce mijloc încearcă s'ajungă la ţintă, dacă numai joacă ori chiar trăieşte ceeace face. Mai continuă de două trei ori ocolul împrejurul Izabelei apoi încrucişează braţele şi exclamă: Irina, ce-ai făcut tu din mine! Publicul isbucneşte în aplauze sgomotoase. Lui puţin îi pasă dacă pe eroină a chemat-o până acum altfel, dar mimica, încrucişarea braţelor, pateticul expresiei, l-au entuziasmat peste măsură. Irina rămâne împietrită pe scaun. Replica, pe care adineaori o avea pe buze, acum n'o mai găseşte nicăieri. Priveşte contrariată figura lui bărbatu-său şi înţelege numai-decât că Filip nu mai joacă. Prea îi ard privirile şi buza de sus prea îi tremură. Un fior de groază o cuprinde: parcă îi poartă cineva dealungul spinării, o perie de sârmă. Se prinde bine de scăunel, să nu cadă şi aşteaptă. Filip îşi descleştează braţele şi priveşte spre sufleur. Acesta bate desnădăjduit cu pumnul în caetul pe care are scris textul şi strigă: Izabel, maestre, Izabel — cine a fost aici?... Ce prostănac, îşi zice Filip, îşi închipue că mi-am uitat rolul şi, de teamă ca lucrurile să nu ia o întorsătură care i-ar putea stingheri planul, se adresează stăpânit Irinei: Cine a fost aici, Izabel? Ca o floare se deschide în lumina rampei sufletul femeii. Corpul nu-i mai tremură şi mâinile nu mai simt nevoia de a se sprijini pe rama de lemn a taburelului. Vra să zică n'a fost decât atât: o uitare de rol!

Ah, Dumnezeule, fii îndurător cu ea! Repede se ridică în picioare, dă drumul la o cascadă de râsete, prinde între palmele ei pumnii osoşi ai lui Filip şi răspunde: Ce copil eşti tu Nazarie, dar cine altcineva putea fi decât Pavel. A întrebat de tine şi i-am spus că astăzi nu-l poţi primi. „De două săptămâni mă împiedici să-l văd, Doamnă", zise Filip, păstrând întocmai expresia textului privind adânc în ochii Irinei. Ea nu mai poate suporta privirea aceasta. Filip e schimbat cu desăvârşire astăseară. Iar o cuprinde grija. Dacă nu şi-ar teme cariera ar fugi din scenă chiar cu riscul de a strica piesa, aşa de mult începe s'o înspăimânte căutătura lui. Se stăpâneşte însă, îi poartă mâinile prin păr şi-l împinge încet spre canapeaua de lângă fereastră. Acolo urmează să-i explice totul: cum Pavel a îndrăznit să-i facă anumite aluzii, cum ea l-a respins indignată şi încă o mulţime de alte nimicuri. Filip acum nu se mai uită în ochii ei, ci îşi pleacă până'ntr'atât capul în pământ încât şuviţele părului i-acoperă toată fruntea şi zice sugrumat, numai şi numai pentru ea: minţi Irina, minţi!...

In cuşca lui sufleurul asudă făcând semne disperate. Ce dracu', omul acesta vrea cu tot dinadinsul să-l atace: iar a călcat textul. Dar Filip, deastădată nu-şi mai poate stăpâni simţirea lui personală. El nu poate uita că trebuie să ucidă cu adevărat şi că, astăseară interpretând pentru ultima oară suferinţele lui Nazarie, trebuie să scape definitiv şi de ale lui. Nu, nu va mai călca textul, însă va căuta să termine cât mai repede. Se ridică dar de pe canapea, vine în faţa rampei şi zice nevestii-sei: şi totuşi, cu toată nevinovăţia ta, surprizele neplăcute nu-ţi pot lipsi. Izabel nu se teme. Ea ştie că trebuie să primească dela Nazarie o scrisoare de a ei către Pavel, care-i sfarmă toate probele de nevinovăţie. Ştie deasemeni că trebuie s'o tăgăduiască, să plângă, să cadă în genunchi. Deaceea nu se teme şi aşteaptă. Filip pare acum deplin stăpân pe sine. Numai ochii îi joacă sub arcadele albastre, într'o frământare ciudată. Bagă o mână în buzunarul pijamalei şi întârzie s'o scoată. Vrea să vadă ce impresie va face asupra Irinei întârzierea aceasta. A devenit crud, îi place s'o torturez. Lumina care se ridică dela picioare şi aceea care cade din sufitele de deasupra, îi arată trupul svelt, ţintuit acolo lângă cuşca sufleurului, dar sufletul nu încearcă să i-l arate. Şi publicul şi Izabel n'au putut până acum înţelege mare lucru din ceeace reflectoarele nu vor să scoată în evidenţă. Unul se îndoeşte dacă joacă, celălalt se îndoeşte dacă trăieşte. Pe amândoi însă aşteptarea i-a întins ca pe nişte coarde gata să plesnească. Insfârşit Filip le redă răsuflarea: între degete scoate o hârtie albă, înpăturită şi o întinde nevesti-sei: poftim, citeşte! Izabel ia scrisoarea, dar n'o mai desface şi o scapă. Pupilele i se fac mari, buzele încep să-i tremure, mâinile nu mai vor s'o asculte ci se lasă reci deasupra şolduri lor strânse puternic în catifeaua violetă. E scrisoarea pe care i-a trimis-o alaltăieri lui Ilieş. O cuprind ameţelile. Îşi pipăe capul dar nu şi-l mai simte. Gura o deschide mare ca să n'o sufoce svâcnirile pieptului. Aşa cum stă face impresia unui iris enorm, crescut deodată în faţa lui Filip ca să-l farmece şi să-l turbure. Petecul alb dela picioare i se pare Irinei că se întinde până când acoperă toată scena asemuindu-se cu o apă limpede şi adâncă unde ea începe să se scufunde, puţin câte puţin, fără nici o nădejde de a mai fi salvată.

Lucru pentru care n'a făcut repetiţie, îşi zice Filip, fixând-o stăruitor cu privirea. In sală se aud murmure de admiraţie. Se aud chiar, ca nişte răbufniri de artificii, şi câteva bătăi din palme. Momentul e prea solemn însă ca să fie turburat în mod atât de vulgar, de aceea liniştea revine repede şi, sgârcită, nu lasă decât privelişte ochiului. Intre culise e un tablou aproape ridicol. Regisorul priveşte congestionat prin ferestruica de sticlă. Sforile acţiunii i-au scăpat din mâini şi acum, când nu mai comandă el intrările şi eşirile, interesul pentru fiecare gest al actorilor i-a crescut până la exasperare. Imprejurul lui e o frământare surdă de capete: toţi ar vrea să vadă şi să audă ceva. Il privesc acolo într'o apăsare dureroasă dar el nu se gândeşte să protesteze. Toată simţirea i s'a concentrat în ochi, iar ochii îi sunt cu totul robiţi de mişcările desordonate ale lui Filip.

Deodată ,ca şi cum s'ar fi rupt dela mijloc, Irina se aruncă la picioarele bărbatului. E o încercare disperată de a se salva pe ea şi piesa. Acesta nu mai ştie ce trebuie să facă. Curajul i-a pierit cu desăvârşire şi simte că nu poate îndeplini ceea ce şi-a pus în gând. O descurajare adâncă îl cuprinde: Cine l-a adus aici? Cum să iasă acum din încurcătura aceasta? Cum de nu şi-a dat seama ce înseamnă a ucide! Incepe să se clatine, scena prinde să se învârte aşa de repede cu dânsul încât, dacă Irina nu i-ar ţine încleştate picioarele, ar cădea de bună seamă. Pe nevastă-sa o vede acolo, jos, dar n'o aude ce spune. I-e scârbă, i-e scârbă de tot, până şi de el. Ce om, ce bărbat! Cum oare de-a ajuns aici. Incearcă să se desfacă din strânsoarea Irinei dar nu poate. Situaţia aceasta ridicolă îl înebuneşte. Din cuşcă aude un îndemn desnădăjduit: revolverul, revolverul! In buzunar degetele i se lipesc pe fierul rece dar n'au tăria să-l scoată dintr'odată. E nevoe de o sforţare eroică pentruca să-l aducă până'n faţa Irinei. Aceasta cunoaşte arma şi înţelegerea pericolului se face prin instinct, mai repede decât îşi poate da seama. Faţa i se ridică diformată de spaimă, către Filip. Cu mâinile îi înlănţuie mijlocul şi gura i se deschide singură, ca de spasm. Dealungul obrajilor pornesc râuri de sudoare amestecată cu pudră. Tremură şi ochii parcă vor să-i spargă fruntea:

— Filip, Filip!...

Bărbatul se uită la fiinţa aceea care se agaţă cu atâta patimă de viaţă. Cât e de mică şi de uitată, dar câtă pasiune într'insa! Măcar puţin să-i fi dat şi lui din ea. Aruncă revolverul, îi prinde mâinile, apoi se apleacă asupra ei şi lasă să-i scape toată ura care i-a încins până acum sufletul.

— Târfă, târfă!

Din sală isbucnesc fluierături prelungi, bătăi din picioare şi strigăte: ruşine, ruşine! Filip îşi desface pijamaua, întoarce dispreţuitor capul către public şi înainte încă de-a se lăsa cortina dispare peste fereastra care dă în culise.

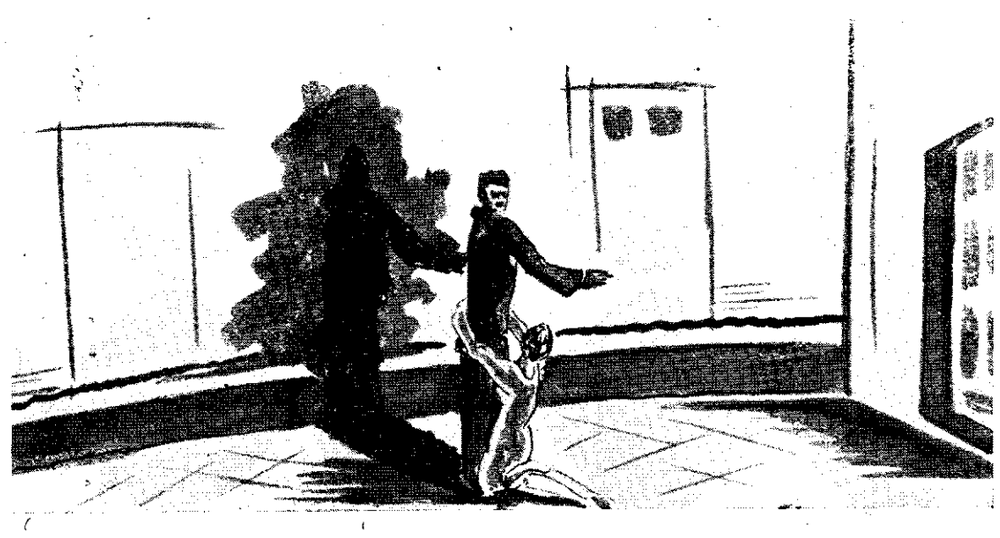

Cronica dramatică

TEATRUL NAŢIONAL: „BUNBURY", comedie în trei acte, de OSCAR WILDE

Piesa dela Teatrul Naţional, cred că este o minunată realizare. Intâiu, în privinţa execuţiei, şi apoi, în ceeace priveşte concepţia.

Bunbury este o piesă care tratează o stare anumită din lume, care stare îndeobşte face ca un menaj în doi să nu fie posibil, ca un celibatar tânăr şi simpatic să nu poată trăi singur, etc.

Prin urmare, o piesă realistă în cel mai pur înţeles al cuvântului.

Dar ceeace face marea ei valoare, nu este atât fondul, cât stilul tratării.

Oscar Wilde împreună în Bunbury fineţea subtilă a spiritului englez, cu sarcasmul şi vigoarea temperamentului galic.

Dialogurile strânse, săgeţi încărcate cu humor şi bun simţ, formează dealungul celor trei acte, un isvor nesecat de farmece. Nu poţi rezista acestei comedii. Ea te cuprinde, te cufundă în minunatele ei iluzii, ca un suflu sănătos şi pur.

Subiectul nu contează prea mult. E mai de grabă o înşiruire de încurcături hilare in cari personagiile se agită cu desinvoltură.

Oscar Wilde este în primul rând un scriitor francez, şi poate tocmai de aci provine puterea creaţiilor sale. El e sincer şi deschis, lipsit de formalisme inutile. Aruncă înlături orice prejudecată şi priveşte realităţile cu ironie, fără a se turbura. Totuşi, comedia este de o puritate minunată. Ca un basm. Aci găsim spiritul englez, care ştie din orice act, cât de abject ar fi, să şteargă părţile josnice şi să contureze relieful mai înalt, mai nobil.

In Bunbury, se întâmplă lucruri foarte banale. Nişte oameni cari îşi ascundeau unul altuia adevărul, pentru a putea trăi bine şi nestingherit, se văd descoperiţi de aventurile soartei. Dar totul se termină cu bine, fiindcă se iubesc...

Şi atunci se uită orice, se căsătoresc după cum inima le ordonă, recunoscând însă utilitatea lui Bunbury. Bunbury fiind un personagiu extrem de important. El poate fi oricine şi oricând la dispoziţie. Poate fi bolnav şi sănătos. Poate fi prieten ori duşman.

Insfârşit Bunbury, nume fictiv, personagiu imaginar, este şi trebue să fie o supapă de siguranţă pentru fiecare om. In el se pune speranţă deplină, când va fi o discuţie de evitat; o întâlnire de ascuns, sau dorinţa de a evita o invitaţie neplăcută, Bunbury va fi oricând gata să te invite el, să te cheme el....

Bunbury ascunde prin urmare în spate necesitatea omului de a evada din personalitatea lui. De a scăpa de cerinţele legăturilor sociale, fără a supăra pe nimeni.

Graţie lui Bunbury, toată piesa îşi are explicaţie. Fiindcă încurcăturile şi desnodământul fericit se datoresc numai şi numai acţiunei binefăcătoare dar puţin periculoasă a lui Bunbury. A fost deajuns ca doi Bunbury să se atingă, pentru ca personagiile ce se serveau de ei să intre în coliziune.

Neînsemnată întâmplare ce nu distruge puterea numelui fictiv, ci, cel mult, îndeamnă la mai multă precauţie pe regizorii lui.

Interpretarea a fost bună. D-na Marietta Sadova, într'un rol ingrat, a ştiut să aibă o creaţie admirabilă. Mimând perfect atitudinea unei guvernante engleze, şi-a priceput cu măestrie masca antipatică şi hilară în acelaş timp, obţinând aplauze la scena deschisă, de nenumărate ori.

Marietta Deculescu, simpatică şi plină de viaţă. Rolul unei fetiţe de ţară cu iluzii şi lecturi de romane romantice, gen Paul et Virginie, i se potriveşte de minune.

Nataşa Alexandra, prea devia câte-odată, a izbutit totuşi să se armonizeze cu strălucirea replicelor ce dădea.

Mai puţin nimerită, Dina Mihalcea a şarjat personajul. Intr'o piesă engleză de fineţea lui **„Bunbury"** nu se şarjează, fiindcă ea însăşi şarjează prin cuprinsul ei, destul.

D. Critico a avut o poftă de mâncare teribilă, tot timpul. Lăudabil. Dealtfel ca şi creaţia domniei-sale, care s'a menţinut la un nivel înalt.

D. Atanasiu, tânăr şi talentat, a ştiut să îmbine tinereţea şi sănătatea piesei, cu seriozitatea fondului, într'un tot armonic. Am impresia că s'a adaptat frumos concepţiei autorului.

D. Antoniu, la rândul lui, în rolul păstorului bătrân, şubred şi îndrăgostit, a fost o revelaţie.

VICTOR POPESCU

CREDINŢA NEAMULUI OGLINDITA IN COLINDE

de NICOLAE CIUCEANU

Un popor în ascensiunea sa pe târâm cultural, nu poate păşi pe o treaptă superioară şi nu poate să se încadreze în concertul celorlalte naţiuni, dacă nu-şi respectă tradiţia şi obiceiurile, care sunt fundamentul lui ca naţiune. Poporul românesc s'a născut creştin. Prin creştinismul ortodox, vărsat din abundenţă în tiparele de veacuri ale Românismului, s'a creat o tradiţie de obiceiuri pline de adevăr şi dreptate, cari au croit pentru veşnicie drumul în istorie. Ascetismul creştin a sădit în sufletul strămoşilor noştri, o vieţuire perpetuă în tradiţie şi obiceiuri. Tradiţia sau „datina" cum o numeşte Alexandru Davilla şi obiceiurile româneşti sunt torţe de lumină, drumuri de închegare şi înfrăţire între Români. Toate aceste mituri, de esenţă superioară, au păstrat originalitatea culturii româneşti, care desvălue nesfârşita gamă a valorilor noastre naţionale.

Din vâltorile sufletului românesc fecundat de mituri, datini străvechi, şi de credinţa nouă, a luat naştere o cântare cu o melodie duioasă povestind naşterea Celui fără de început. Acum colindele nu mai prevesteau un „An Nou" ci cântau naşterea Mântuitorului Isus Hristos, cântau naşterea unei noi lumi, a celei de „a doua creaţie" a lumii.

Din primele veacuri creştine şi până acum, cetele colindătorilor au adus românului, pe aripa cântecului, o mireasmă a trecutului:

„Dumnezeu adevărat
Soare în raze luminat,
In sălaşul lui Crăciun,
Unde s'a născut Domn prea bun".

In colindele româneşti pulsează un suflu de simţire şi viaţă naţională, în ele se vorbeşte şi de înfrăţirea ţăranului cu glia pe care a stropit-o cu atâta sânge:

„La sculaţi boieri mari
Florile dalbe, flori,
Sculaţi voi, Români plugari
Florile dalbe, flori,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cântători,
Şi v'aduc pe Dumnezeu
Să vă mântuie de rău.
Dumnezeu cel nou născut.
Dumnezeu adevărat
Soare'n raze luminat,
Sculaţi, sculaţi, boieri mari
Sculaţi voi, Români plugari,
Că pe cer s'a arătat
Un luceafăr de 'mpărat".

Credinţa poporului a ieşit din colinde, cu purificări de înalt misticism. Prin aceste poezii s'a sădit o conştiinţă care a fost comună pe întinsul acestei ţări:

„O ce veste minunată
In Vifleem ni se-arată
Că s'a născut prunc
Din Duhul sfânt
Vengura curată.
Mergând Iosif şi Marie
In Vifleem să se scrie
Intr'un sălaş,
Lângă oraş
Născu pe Mesia".

In sărăcia cea mai desăvârşită s'a plăsmuit marea faptă a cerurilor:

„La ocolul boilor
Boilor blajinilor
sau
Mii de făclii mii ardea
Şi alte mii, mii se aprindea.
Mii şi mii de luminele
Străluceau ca nişte stele".

Poporul, după propriile lui categorii de gândire, a căutat să exprime cât mai clar „concepţia divină" şi să definească în timp şi spaţiu, arătând chiar şi cadrul local:

„Păstorii văzură zare
Şi din cer lumină mare.
Ei fluerau
Ingerii cântau,
Toţi se bucurau,
După o stea luminoasă
Dintre altele aleasă..
Daruri aduceau
In genunchi cădeau".

Poporul a căutat să facă, şi a reuşit în mare măsură, localizarea marelui eveniment, pătrunzându-l, prin vorbele proorocului:

„In oraşul Vifleem
Veniţi creştini să vedem,
Că astăzi ni s'a născut
Domnul cel fără de Inceput.
Că astăzi ni s'a împlinit
Prin prooroc ce s'a grăit,
Că se va naşte Hristos
Mesia Chip luminos".

In poezia cultă poetul exprimă aceeaşi idee, însă cu o mai precisă localizare. Prin aceasta se poate vedea aderenţa poeziei culte la elementul folcloric:

„Jos sub poarta raiului
Pe sub Piatra Craiului
Unde încep muscelele,
Apele şi stelele,
Vezi albini ca pe chilim,
Târg pe nume Vifleim".

(Ion Pilat „Naşterea")

Iată cum a ştiut mâna măiastră a poetului popular să împerecheze divinul cu popularul, într'o gândire pe cât de simplă ca formă, pe atât de complexă în fond:

„Trei crai dela răsărit,
Steaua lor dacă au zărit
Indată toţi într'un gând
După raza ei mergând,
Pân'la Vifleem s'au dus
Daruri scumpe aducând
Şi 'ntr'un glas cu toţi zicând:
Veniţi să ne închinăm,
Să cădem să ne plecăm
Şi să 'ngenunchem jos
La Impăratul Hristos.
Şi când I s'au închinat
Aşa, zicând, au cântat:
Culcă-te Impărat ceresc
In sălaş dobitocesc,
Te culcă pe fân uscat
In scutec înfăşiat
Că îngerii îţi vor cânta
Păstorii îţi vor fluera,
Craii ţi-i se vor închina,
Daruri scumpe îţi vor da".

Simţul estetic şi concepţia poporului despre sărbătorile Crăciunului se arată în strălucitor vestmânt de metafore.

Colindele au fost, în trecut, mângâierea poporului român, — o credinţă viguroasă şi o conştiinţă naţională se desprind din vâltoarea versurilor. Farmecul lor se ridică precum adierea caldă a unui vânt de primăvară. Colindul, prin măreţia, prin puterea şi limpezimea ideilor pe care le exprimă suie spre culmile eterne ale religiozităţii şi este un fagure de miere al etnicităţii noastre:

„Steaua sus răsare,
Ca o taină mare,
Steaua luminează
Şi adeverează.
Steaua străduceşte
Şi lumii vesteşte,
Că astăzi curata,
Prea nevinovata,
Fecioara Maria,
Naşte pe Mesia
In ţara vestită ,
Vifleem numită".

Puterea magică a colindelor a influenţat pe cei mai de seamă poeţi ai noştri. Mulţi au luat lumină din candela colindelor, sporindu-le pâlpâirea până la a face din ea un far al sufletului românesc. Lucian Blaga, cel mai strălucit reprezentant al aparţenenţei organice la sevele pământului, a scris sub impulsul acestor colinde populare, o bucată din cele mai profunde, un adevărat elogiu adus credinţei strămoşeşti, ortodoxismului. In această colindă domină naivitatea, într'un cadru simplu:

„Doarme colo în poiată,
Pruncuşor fără de tată,
Şi măicuţa, mama lui
Se tot plânge boului,
Că a născut în Vifleim,
N'are scutece de in
N'are apă, n'are faşe
Nici opaiţ, nici nănaşe".

Colindul popular a hrănit conştiinţa poetică a unor poeţi de valoarea lui Nichifor Crainic, V. Voiculescu şi alţii. Poezia se îndreaptă acum către pământul românesc. Astfel, după acel fenomen al „Iconarului", unde poezia se rupe din pământul verde al Bucovinei, iată falnicul Ardeal trimite în câmpul literaturii, poeţi inspiraţi de seva românismului. Astfel poezia religioasă trăieşte cu o nouă vigoare în versurile poetului ardelean V. Copilu-Cheatră, care inspirat din mitul popular cântă naşterea Mântuitorului în accente pline de rusticitate şi simţire naţională, încât valoarea estetică se îmbină cu valoarea populară:

„Pe sub dungi de răsărit
Tundra albă s'a ivit,
Pe sub culmi de feredeu,
Până sus la Dumnezeu.
Picuri albi de lăcrămioare
Prin lâniţe de mioare,
Iar în dalbele corniţe
Ard micuţe făcliiţe.
Să 'ncălzească, Lerui ler
Domnul coborât din cer,
In staurul oilor
Oblu 'n iesle boilor
Şi în dalba de cu seară
Maicii Sfinte Lilioară
Colindându-i linu-i lină
Lui Isus craii se'nchină".

Credinţa neamului este oglindită perfect în colinde. „Colindele noastră cântă pe Hristos care e al poporului acestuia, un Hristos coborât din lumina Evangheliei şi îmbrăcat în haina pitorească, de simţ idilic, a unei mentalităţi naive în cucernicia ei. Istoria lui Isus pruncul se preface astfel într'un mit crescut ca din vlaga pământului românesc, colindele îl amestecă printre ciobani şi plugari", cum spune atât de admirabil şi de convingător d. Nichifor Crainic. Trebue să se ştie, colindul românesc este izvorât din creaţia noastră, este al brazdei şi al ogorului, iar colindătorii, fiii acestui neam, sunt făclierii tradiţiei noastre, pururea dinamică şi pururea sfântă; primiţi pe colindători, căci prin ei vorbeşte mărirea trecutului, lăsaţi-i în casele voastre, ca să vă puteţi boteza în credinţa strămoşească oglindită în frumoasele şi patriahalele colinde. Aceste colinde, prin măreţia, prin puterea şi limpezimea ideii pe care o exprimă, înalţă românismul pe culmile eterne ale religiozităţii, căci tăria şi solidaritatea simţului nostru religios au păstrat demnitatea etnică şi eroică a puterii de viaţă cucerită trecutului. Credinţa neamului românesc este un produs tainic al acestor poezii scoase din comoara poporului, eşite din satele noastre româneşti, unde străjuieşte o credinţă peste ţărâna strămoşilor noştri, cari veghează de dincolo de lume, arătându-ne adevărata cale şi misiunea ce avem pe acest pământ. Indemnul lor e rupt din Evanghelia neamului căci ei ne spun: **„Ţine datina străbună şi credinta în Dumnezeu".**

Anul cinematografic 1938

Nu e prea mare bucuria cronicarului cinematografic atunci când, hotărît să arunce o privire retrospectivă asupra unui an pe care acum oamenii îl înmormântează — expresia mai nimerită ar fi, cred: îl îneacă — în şampanie, e nevoit să constate că prea puţine sunt adevăratele opere de artă ale anului cinematografic 1938.

In adevăr, de peste ocean, de acolo de unde întotdeauna se aşteaptă „maximum" în acest domeniu, o singură „operă mare" a răsbătut până la noi.

E rezultatul multelor ore de lucru migălos ale aceluia pe care mulţi, poate, l-au privit cu neîncredere, până la desăvârşirea operei sale. Ne gândim la Walt Disney, care, cu a sa „Albă ca Zăpada" ne-a arătat adevăratul rost al cinematografului, pornind pe o cale deosebită de cea a teatrului şi, poate, chiar depăşindu-l.

Prezentarea filmului de lung metraj „Albă ca zăpada" a însemnat victoria desemnului animat asupra cinematografului obişnuit.

Dacă ne gândim, însă, la celelalte producţiuni ale Americanilor, vom constata că prea puţine sunt acelea care ne-au atras atenţia.

Din destul de multele bande colorate prezentate anul acesta, s'a remarcat filmul „Robin Hood" prin acţiunea sa amintind copiilor basmul, iar cinefililor filmul mut, acţiune căreia i-se potriveşte cel mai bine culoarea.

In fruntea regisorilor americani s'a înscris şi de astă dată Ernst Lubitsch, regisorul cu trabuc, care ajutat de doi actori inteligenţi, Garry Cooper şi Claudette Colbert, a realizat unul din succesele acestui an: „A opta nevastă a lui Barbă Albastră"

Ceilalţi regisori, însă, s'au arătat cam lipsiţi de inspiraţie, îndrăgind genul „filmelor nebune" şi silind actori mari să se facă pur şi simplu, de râs. De pildă, regisorul care a pus-o pe Katerine Hepburn să joace în „Leopardul Suzanei" merită pane.

Şi mai sunt câteva filme americane care au provocat, cred, indignarea oamenilor cu bun simţ: „Aristocrat de ocazie", „Café Metropol", „Capriciile dragostei" şi încă multe altele printre cari trebue să amintim şi filmul american al lui Fernand Gravey, în care o avea de parteneă pe Carole Lombard.

Acest film a fost cea mai mare inepţie pe care-am văzut-o în ultimul timp.

E, dealtfel un capitol foarte interesant, cela al scenariilor mizerabile cari li se dau actorilor europei plecaţi în America. Cei mai mulţi dintre ei nu pot rezista şi se întorc cu moralul şi creditul foarte scăzut. E cazul mai actual al Simonei Simon precum şi cel învechit al Lilianei Harvey. Danielle Darieu a stat în America mai puţin decât compatri oata ei, dar - oroare! — a turnat şi ea ado un film ce nu s'a prezenta încă la noi, dar care nu a fost prea bine primit de presa străină.

Au fost însă câteva filme „nebune" cari au isbutit să fie spirituale şi, chiar, amuzante. Vom aminti dintre acestea: „Cum se cuceresc bărbaţii", „Spovedania", „Fantoma blondă", „Dejun în doui", „O crimă fără importanţă" şi alte câteva. Un film foarte bun, de o factură puţin obişnuită filmelor americane, a fost „Vacanţa" care a reabilitat-o pe Katherine Hepburn şi l-a consacrat pe Cary Grant. Un film care a vrut să fie original dar pe care Americanii l-au ratat: „Tragedia unei generaţii".

Filmul Gretei Garbo (ajunge atât): „Maria Walevska". In acelaş film, un Napoleon de operetă a fost Charles Boyer. O nouă vedetă au descoperit Americanii în Deanna Durbin, fata care — slavă Domnului — nu iubeşte. Un nume nou pe care îl reţinem în speranţa de a-l trece la anul în rândul vedetelor este numele actriţei din „Mi-am regăsit iubirea": Luise Platt. Un actor care s'a ridicat mult în detrimentul lui Robert Taylor este Tyrone Power, mult mai simpatic decât primul.

Iar anul 1938 a fost anul morţii talentatului Warner Oland. Americanii sunt în căutarea unui nou Charlie Chan.

Filmele franceze au fost, anul acesta, mult superioare producţiunilor din anii precedenţi.

Putem astfel număra zece, foarte bune filme franceze: Iluzia cea mare, Abuz de încredere, Veninul, Minciuna Ninei Petrovna, Alibiul, Inchisoare fără gratii, Pepe le Moko, Suflete în ceaţă, Cumerul din Lyon şi La răspantie. Şi mai sunt multe filme franceze despre cari avem cuvinte bune de spus. Sunt astfel „Cadrilul", „Domnişoara, mama mea", şi altele. Deasemenea vedetele Gaby Morlay, Marcelle Chantal şi altele încă în viaţă, au fost lăsate să se odihnească şi locul lor a fost luat de actriţe tinere şi talentate ca Viviane Romance, Michele Morgan — două mari revelaţii, — Corine Luchaire, Annie Vernay şi altele. Păcat că nu se observă aceeaş „primenire" şi la bărbaţi. Vedete au rămas tot Pierre mont şi — puah! — Pierre Brasseur. Bine înţeles, nu ne gândim la minunatul Jean Gabin. Au fost, desigur şi filme franceze proaste — aţi văzut „Hoţ de femei"? — dar în general filmul francez s'a remarcat printr'o seriozitate pe care nu prea am văzut-o la superficialii Americani.

Cinematograful englez s'a remarcat doar printr'un film istoric: Victoria, regina Angliei. Filmul german, aproape inexistent. Remarcabil: „Stăpânul" cu Emil Jannings. Amuzante, comediile lui Heinz Ruhmann. Păcat că nu s'a prezentat la noi filmul Olimpiadei.

Iar filmul românesc? Singurul lucru pe care vi-l pot recomanda, în această chestiune, este răbdarea. Fără răbdare, riscăm să mai avem o doamnă la al nu ştiu câtelea etaj.

TRAIAN LALESCU

Constituirea Baletului ca formă a dansului teatral

(Urmare din pag. 1-a)

Caterina de Medicis chiemă pe muzicieii Italiei pentru a concura la strălucirea baletelor şi astfel muzica teatrală progresă repede.

Orchestraţiunea susţinea prin ritmul ei, paşi cadenţaţi ai dansatorilor. Printre violoniştii aduşi din Italia în Franţa a fost şi Baltasarini Belgiososo, care a jucat un mare rol în desvoltarea baletelor de la curte. Fiind considerat ca cel mai bun violonist al timpului său, el fu adus în Franţa de către mareşalul de Issac, care se întorcea din expediţia dela Piémont. Ajuns în Franţa, Baltasarini fu numit valet al reginei-mame care îi ordonă să se ocupe de serbări şi de reprezentaţiuni. Intr'adevăr Baltasarini (care între timp îşi schimbă numele în Beaujoyeux) dădu dovada unui extraordinar talent şi astfel prin imaginaţia sa caşi prin munca asiduă depusă, ajunse repede la glorie. Aşa, în anul 1573 Beaujoyeux montă „Baletul nimfelor" în cinstea lui lui Henric III, ales rege al Poloniei. In acest balet, printre dansuri se strecurau şi recitări de versi latineşti. Dar anul hotărîtor pentru succesul definitiv al baletului, a fost anul 1581 când Beaujoyeux a mont celebrul său „Balet comic al Reginei" numit şi „Balet lui Circe şi al nimfelor sale", care trecu drept o capo'operă de compoziţie coregrafică. Baletul s'a reprezent în cadrul serbărilor căsătoriei Margaretei de Lorrain, soră a Reginei, cu ducele de Yoyeuse. Regina şi prinţesele au apărut ca nereide şi naiade iar toate doamnele dela curte au făcut parte din distribuţia baletului, cu tot numărul redus de paşi ce se putea executa pe vremea aceea.

Beaujoyeux a pus în joc toate darurile sale de invenţie şi de fantezie spre a feri baletul de monotonie. El a compus o serie de evoluţii de ansamblu, tratând pe dansatoare ca pe membre ale unui corp colectiv, dând astfel bazele viitorului corp de balet. Prin felul punerii în scenă caşi prin bogata lui imaginaţie, Beaujoyeux a exersat o influenţă covârşitoare şi decisivă asupra dansului teatral şi el este acela care a marcat debutul unei ere nouă.

In acelaş an, în palatul somptuos al cardinalului de Bourbon, a avut loc reprezentarea unui alt balet numit „triumful lui Jupiter şi al Minervei". Sunt puţine detaliile coregrafice ce le avem asupra acestui balet. Un singur autor ne spune destul de vag că se dansează de front, în pătrat, în rond, în cruce, în linie, fugind sau oprindu-se în diferite atitudini. Paşii executaţi nu conţineau saltaţiunea, pentrucă pe atunci era la modă dansul „terre à terre". Gesturile ţineau adesea loc de paşi.

Urmară alte balete. In anul 1598 se reprezentă baletul „Les Barbiers" care prilejui debutul ca dansator al unuia dintre cei mai iluştri mareşali ai Franţei din timpul lui Henric IV: Bassompierre.

Toate aceste balete cari compuneau strălucitele serbări dela curţile papilor şi ale regilor, erau spectacole complete.

Două elemente se disting: unul, care era dansul propriu zis şi al doilea, pe care l-am putea numi maşineria decorativă. Tot de importaţiune italiană şi care atingea pe atunci o desăvârşită perfecţie. Se montau fântâni monumentale şi transparente prin cari se puteau vedea peştii innotând, se făceau instalaţii pentru jocuri de apă şi se aduceau cai pe scenă, pe cari-i dresau, învăţându-i să danseze (balete equestre, la modă în Italia secolului XVI introduse de Florentini în Franţa şi mult apreciate de regii Ludovic XIII şi XIV).

Partea coregrafică a acestor balete se împărţea în două categorii de dansuri: dansurile fără saltaţiuni (la basse danse), grave şi lente, acompaniate de flaut şi tamburină şi dansurile baladine, de un ritm mai viol.

In prima categorie de dansuri găsim înglobate: „Les branles, les passes, les tordions, la gaillarde", etc iar din a doua categorie făceau parte: „la volte", la bacane şi la Pavane.

Baletele înfloreau din ce în ce mai mult şi erau însufleţite de chiar apariţiile regilor şi uneori influenţate de caracterul lor. Astfel lui Henric IV îi plăcea să danseze în baletele burleşti şi lua parte, cu bucurie, la deghizamente şi mascarade. Lui i se datoreşte subiectul unui balet întitulat „Les Sorciers". Sub Ludovic XIII caracterul baletelor este mai grav, totuş chiar el apare în unele balete şi ducele de Nemours, greoi şi gutos, îşi exprimă pasiunea lui pentru dans creind un balet „des goutteux" pentru a putea dansa el însuşi.

De aci mai departe, pasiunea pentru balet merge crescând, dar nu ajunge la apogeu de cât sub domnia lui Ludovic XIV, care înfiinţând „Academia naţională de muzică şi dans" — unde se pregăteau primii profesionişti — a ridicat baletul la rangul de spectacol public şi deci de sine stătător iar nu cum fusese până la el, numai spectacol al curţii.

MITIŢA DUMITRESCU

Poşta redacţiei

Anatolie Zaruba. — Continuă să scrii pentrucă s'ar părea că ai ceva de spus. Mai trimite-ne.

G. Al. Oniţă — Trimiteţi şi celelalte poesii. Vă voiu răspunde după primirea lor. Am reţinut „Gând năuc", singura care se află în posesia mea. Aşi dori să stau de vorbă cu d-voastră dacă s'ar putea la redacţie.

Florin Lucescu. — La această poesie nu-ţi pot da un răspuns favorabil. Aştept însă altele.

S. L. Braşov. — Publicăm orice *e publicabil.* Un răspuns precis nu vă pot da decât având în faţă operele d-voastră.

D. M. T.: „Revedere" se va publica. Am citit cu plăcere scrisoarea dumitale şi în curând sper că-ţi voiu putea scrie şi pe altă cale decât aceasta.

Anonima-Cluj. — Apreciez în mod cu totul deosebit pseudonimul pe care l-aţi ales, din foarte desvoltat simţ autocritic, şi fac tot ce-mi stă în putinţă spre a vă dovedi convingerea mea în acest sens.

— r. st. —

CANONUL CEL MARE

de MATEI VIFOR

Gheorghe Pușcașu băgase plugul într'o mirişte din Dumbrava, de sub pădurea Căprianei. De cum dădură zorile, urmărea plecat pe coarnele plugului pasul domol al celor doui boi ce alunecau încet de-alungul ogorului. Din când în când, convoiul întreg se oprea câteva clipe cătând tăcut către pământ și respirând adânc. Pușcașu privea uneori înainte și în urmă, măsura apoi cu privirea drumul făcut de soare, își ștergea năduşeala, se apropia de boi mângâindu-i sub barbă, apoi se dădea din nou la urma plugului, îndemnând :

— Hai, porniți încetișor !

Boii se opinteau și rupeau brazda.

Către amiază se opriră. Pușcașu dejugă boii și-i lăsă slobozi să cate pe haturi sau în mirişte, de pășunat. El se îndreptă către o tufă de porumbel din hatul ogorului pe care pusese traista cu merinde legată la gură și sacul cu grăunțe alături de tufă. Se așeză pe sacul cu grăunțe, luă traista și o desfăcu, scoase un șervet în care era învelită merindea : o bucată de mămăligă și un [illegible] bun de prune uscate.

[illegible] bucată de mămăligă și o îm[illegible] prună. Mesteca lacom [illegible] lui, la câțiva pași, auzi un [illegible]. Intoarse capul. Boii se opriseră. [illegible] an căuta să fereasc[illegible] niște uscături de pe câteva frunzișoare verzi, pe cari încerca să le apuce cu limba, iar Porumb privea undeva departe.

Pușcașu, știindu-și boii flămânzi, nu mai putu mânca restul de prune. Le puse din nou în traistă, o agăță de-o ramură a porumbarului, își luă boii de frânghie și-i duse la apă. Bău și el din belșug, își umplu urciorul, se întoarse din nou la ogor și-i lăsă slobozi.

— Dacă nu am ce vă da de mâncare măcar odihniți-vă! Oi mai sta și eu la soare să mai treacă vremea !

După ce stătu câtăva vreme și după ce boii cutreeraseră în jur, se ridică, îi chemă și-i înjugă din nou. Ii mângâia cu desnădejde :

— Vom lua câte o brazdă mai îngustă pentru ca să purtați mai în voie plugul ! Lucrăm cu toții flămânzi astăzi. Așa ! Hai, să mergem încetișor ! De-acum, la Dumnezeu e nădejdea, și pentru mine și pentru voi !

Până la asfințitul soarelui Pușcașu mântui de tăiat, de sămănat și de boronit ogorul. In tot timpul lucrului fusese stăpânit de gândul să procure fân pentru boi. Din când în când simțea în piept o sete aspră, pe care încerca s'o potolească sorbind lacom apă din urciorul ce-l îngropase în brazdă.

Nu putea găsi fân cu împrumut nicăeri. Nu găsea nici altă strânsură. In sat nu se găsea fân ce ar fi prisosit peste primăvară, decât la un singur gospodar din Căprina, la Vasile Bordeanu, însă acesta nu împrumuta și nici n'ar fi vândut. La oraș ar fi putut găsi fân, însă scump. In satele din jurul Căprianei nu se găsea, căci toate fânețele fuseseră stricate de apă. Nu putea nici să cumpere nimic căci nu avea de unde. Un foc îi mistuise aproape jumătate din strânsură, mai mult de jumătate din grâne, și acesta când era să-și creadă gata rânduită gospodăria pentru iarnă. Focul acela i-a ars nutrețul și grânele și i se părea că i-a fript și inima. De cu toamnă, de cum arsese, pierduse curajul. Nu mai credea să ajungă vreodată să mai lege nod în nod și să iasă deasupra nevoii. Isbutise să ierneze abea boii și o vacă. Douăzeci de oi îi pieriseră de foame. O vacă o vânduse pe preț de nimic aproape, pentru ca să mai poată cumpăra ceva strânsură și ceva porumb de sămânță. Hrana lui și a copiilor și a nevestei, în toată iarna fusese numai varză murată, castraveți murați, fasole și prune.

Cu mintea bătută mereu de aceste gânduri ajunse acasă. Băgă boii în ocol, mai scormoni în iesle cei câțiva cotori de porumb ce mai erau, iar el

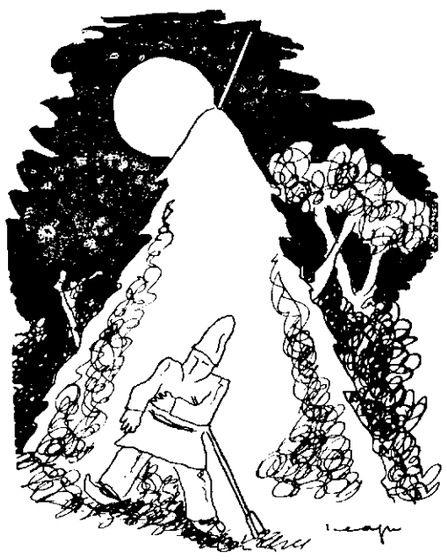

își cătă singur de lucru prin curte fără să găsească ceva. Căta anume să se ferească de soție și copii, să gândească singur, neturburat.

Gospodăria cuprinsă a Bordeianului și mai ales fânul moale ca bumbacul se abăteau mereu în mintea lui.

Apusul începuse să-și steargă puțin câte puțin îmbrăcămintea ca de aramă. Deasupra orizontului, câțiva nouri erau încinși de o beteală ca de aur. Amurgul începu să cuprindă întinderea aducând cu sine o liniște odihnitoare. Văpaițele palide începură să clipească în ferestre. Numai vântul nu-și găsea încă liniște ci alerga mai viorii ca peste zi agitând ramurile copacilor și purtând mireasma nouă a mugurilor, în tot locul. Stelele, din albastrul profund și limpede, brăzdat de pulberea aurie a Căii Laptelui, începură să privească pământul.

Pușcașu umblase toată curtea. Nevastă-sa îl chema la cină. Nu-i venea să se ducă. Nu-i era foame. Merse fără nici o vorbă și se așeză tăcut, cătând să scarbă în silă udătura și să înghită mămăliga pe nemestecate. Nu vedea nimic. Nu-și vedea nici soția, nici copiii și nu auzea nici chemările lor. Nu vedea decât pe cei doi boi ce se îndoiau opintindu-se în jug, purtând plugul flămânzi și nu auzea de cât oftatul greu și sfâșietor al lor. Vedenia unei bucăți de pământ lăsată pârloagă i se părea că-l strivește.

— Auzi, omule, ce-i cu tine, ești mut? Ce tot plănuești ?

— Nu plănuesc nimic, făcu el speriat la întrebarea soției.

— Atunci de ce nu vorbești cu copiii? Vorbim toți și tu stai ca de lemn — par'că ai fi din altă lume!

— Mă tot gândesc și eu la boi !

— Să mă ierte Dumnezeu dar rău am mai ajuns: din gospodărie de frunte în sat, chipurile, și să rămâi tu fără un braț de strânsură pe primăvară, să n'ai tu un lemn la trunchiu, în cât am ajuns să culegem vreascurile de pe lângă gard, să ajungem să cumpărăm grăunțe de sământă, să nu putem băga un porc, ca lumea, pe iarnă,— par'că-i gospodărie de femeie văduvă, zău !

— Ce să fac ? Imi chinuesc și eu mintea, dar de pomană ! Nu ți-o mai chinui și tu căci nu ajută la nimic ! Dar gătiți-vă mai repede de culcare, că pic de vlăguit ce sunt !

Când toți se culcară iar capetele căzură pe perne și văpaița fu stinsă, adormiră cu toții afară de Pușcașu Nevastă-sa tresărea iar copiii sforăiau duși pe cuptor.

Mintea frământată a lui Pușcașu nu se putea odihni. A doua zi nu mai putea scoate boii flămânzi la arat. Nici a treia zi....

Nu va putea birui cu avutul dacă n'are strânsură la boi. Vaca mai putea fi amăgită cu te miri ce, însă boii trebuiau hrăniți din belșug căci ei erau acum sprijinul lui. Dacă nu făcea arătura de primăvară, însemna sărăcia pentru toată viața. Cu ajutorul boilor, cu nădejdea la Dumneu și într'un an bun ar fi putut să răsbească greul. Altfel ar fi însemnat să se desfacă de vite, de tot ce se mai găsea în curte și în casă și să ajungă să muncească cu palmele. Copiii vor fi chinuiți de mâncare, goi și fără nădejde de a apuca o viață mai bună. Cu boii nehrăniți nu mai putea ieși în țarină căci puteau să cadă pe brazdă. Arătura nu putea fi amânată până ce colțul ierbei dădea mai bine căci însemna s'o întârzie și să nu poată dovedi cu aratul la vreme. Chiar, dacă iarba ar fi mai mare, dar cea de cu primăvară este prea fragedă nu ține saț la boi. Dacă nu găsește strânsură toți ai lui se vor sbate în foame și sărăcie...

Incepu să-i stăruie în gând gospodăria cuprinsă a Bordeianului, gospodărie întinsă pe șaptezeci de prăjini : patruzeci de prăjini de livadă; pe zece prăjini casa, alte acareturi și bătătură; pe zece, ocoale și păscătoare; pe alte zece prăjini grădina de legume și zarzavaturi. Casă mare, frumoasă, grajduri bune, încăpătoare; staul de oi, cotețe de păsări, cocină de porci, hambare, copaci mulți, rânduiți frumos și cu socoteală, și o mulțime de roiuri și butuci de viță răspândiți prin livadă. Toată gospodăria îi era încinsă jur împrejur cu un brâu de arbori fructiferi. In toate se vedea mâna harnică, mintea chibzuită și cu orânduiala a Bordeianului...

Mintea lui Pușcașu se întoarse din nou la ogoarele lui. Toate vor fi pârloagă dacă nu găsește fân. Pe toate vor năpădi spinii și pălămida. Vara nu va avea unde ieși la muncă decât doar să se ducă să muncească cu ziua. Iarna va îndura frigul, foamea și umilința. Va rămâne sărac, nu va avea de ce se prinde pentru că nu are pe primăvară câteva sarcini de fân. Dacă vinde vaca înseamnă să îndepărteze izvorul belșugului din casă, atunci când el aștepta s'o vadă cu lapte odată și să aibă cu ce-și hrăni copiii...

In livada Bordeianului era o claie de fân... Era strânsă chiar din livadă, dintre copaci. Era pusă în capătul dinspre țarină al livezii, și jumătate din ea i-ar fi fost de-ajuns să-și facă arătura. Cu câteva sarcini bune ar putea să sară de-asupra nevoiei. Dar se putea să-l simtă câinii Bordeianului. Se cunoștea cu câinii, însă ei poate că nu-l vor putea răbda, dacă intră noaptea în curtea omului. Claia o văzuse el acolo de cu seară, când își făcuse de lucru prin curte. Era vârfuită frumos și aproape de gard, aproape de tot... Ar putea să iasă cu carul și să se ducă drept acolo, până nu răsar zorile...

Tâmplele și le simțea amorțite. Ochii îl mâncau.

Se ridică încetișor din aș[illegible] îmbrăcă fără să-l simtă [illegible] din casă și ieși în curte. Își fă[illegible]

— Ce va da Dumnezeu, va da de-acum ! Dacă va fi să port păcatul îl voiu purta până-l voiu ispăși ! Dacă va fi să port rușine voiu purta-o până ce voiu fi slobozit în groapă ! Sărăcia și foamea copiilor însă eu nu le mai pot răbda ! Voiu plăti cu fânul !

Unse bine căruța. Scoase boii din ocol și-i înjugă. Puse două lese pe lângă carâmbii căruței. Deschise poarta larg și ieși cu car cu tot, strecurându-se înaintea boilor, prin întuneric. Tresărea uneori atunci când încheieturile carului trosneau. Privea fricos în toate părțile cătând să nu-l vază cineva.

Tot satul dormea. Toate luminile erau stinse. Cerul era senin. Inspre răsărit orizontul se deschidea — trebuia să răsară luna. Nici un câine nu fusese trezit. Doar în marginea cealaltă de sat se auzea un lătrat rar și amorțit al unui câine stârnit cine știe cum din culcuș. Sgomotul și trosniturile carului erau acoperite de vântul cald și uscat.

Ajunse în capătul livezii. Casa Bordeianul era departe. In curte nu se vedea nici o mișcare. Ascultă. Nu auzea nimic. Păreau că toate dorm adânc în curtea Bordeianului. Claia de fân era acolo. Dădu caru cu carâmbul aproape de gard. Așeză lesele bine. I se păru că aude un câine umblând undeva, prin curte... Un geamăt... un geamăt adânc ca al lui Porumb... Parcă un foșnet prin livadă... Dar nu vedea nimic... Poate ce i se părea că aude, erau numai năluciri... Își întrerupse respirația însă își auzea bătăile puter-

nice ale inimei. Pe piept i se scurgeau șiroaie de sudoare ce i se opreau la brâu. Mâinile și le simțea țeapene. Gulerul cămășii părea că-l gătuie și-i desfăcu închietura. Se îndrepta cu pieptul gol către vânt, cu nădejdea să se răcorească... Brâul părea că-i curmă mijlocul. Il mai slobozi. Tâmplele îi svâcneau și-l ardeau tare. In gât simțea un nod, iar în piept o arșiță nepotolită. Gura îi era uscată. Ii era sete. Picioarele și le simțea muiate. Se târî cu greu până la boi. Incercă să-i mângâie. Mâna îi era grea și nu și-o putea mișca. Se sprijini de proțap, plecându-și capul obosit. Simțea nevoia să se odihnească. Ar fi voit să doarmă; stătu așa mai multă vreme până când băgă de seamă că se furișau prin noapte câteva raze de lumină : începuse să răsară luna. Pușcașu se sperie. Ii părea rău că a venit prea de vreme, însă își aduse aminte că mai târziu ar fi putut fi lumină mai multă. Dacă se mai odihnea se putea lumina mai tare și putea fi văzut. Se urcă în car. Privi cerul. O stea clipea des și viu și-i părea că-i face semn să nu se apropie de gard. Și făcu din nou cruce. Nu avu curajul să privească luna, să vadă dacă mai are mult până să răsară de-a binelea și să urce mai cu mult deasupra orizontului. Cobori din car și se duse înaintea boilor, cu gând să plece... Un nou oftat al lui Porumb îi alungă însă gândul. Trecu furca dincolo de gard. Se apucă cu mâinile de pari și călcă de-asupra aruncându-se ușor. Vreascurile trosniră uscat. Se sperie tare și începu să tremure.

Rămase acum biruit. Totuși se hotărî. Sări gardul.

Incepu să care fânul repede, aruncându-l în căruță. Mai trecu de două ori gardul și mai călcă fânul. După ce luă cât socoti că are nevoie, vârfui claia la loc, strânse cât putu fânul împrăștiat, îl strânse și pe acel ce spânzura din căruță pentru a nu face urmă și apoi porni către casă, ocolind pe alt drum.

Acasă, închise poarta în urma sa cu grijă, privi pe drum, să observe dacă nu a fost urmărit. I se păru că o umbră s'a lipit de gard...

— Nu e Bordeianu oare ? gândi el speriat.

Se întoarse și o luă pe lângă gard, prin curte, înspre locul acela... Ajunse. Nu era nimic. Noapte peste tot. Era singur în această liniște adâncă și apăsătoare.

Aruncă fânul în podul grajdului. Dădu boilor un braț bun și apoi se urcă la fân. Il pipăi. Era mătăsos și uscat. Avea un miros plăcut care-i gâdila nările. Se întinse pe o pală de fân, îngropă capul în alta și adormi acolo.

Dimineața soția sa era în pod lângă el încercând să-l trezească. Era speriată. Se trezi cu greu.

— Nu te scoli ? Nu mergi la arat astăzi ?

— Ba, uite merg. E gata mâncarea ?

— Gata, gata, dar ce era să întreb : omule, de unde-ai adus fânul?

Pușcașu privi aiurit. Ochii nevestei îl sfredeleau până în adâncul inimei...

— De unde l-am adus, l-am adus eu, ce [illegible]abă ai tu ? Că doar de furat nu l-am [illegible] — păcatele mele !

— Ia se[illegible] că avem copii — un păcat [illegible] putea să [illegible] poarte și ei și neam de neam. Să nu rămânem de blestemul copiilor, omule !

— Știu eu lucrul acesta cât și tine ! Du-te vezi de mâncare, că îndată se luminează și eu încă n'am plecat !

Nevastă-sa coborî. El mai rămase întins câte-va clipe, gândind. Umbra ce se lipise de gard astănoapte era umbra Bordeianului... Nevastă-sa îl întrebase de unde a adus fânul. Copiii lui ar putea să poarte păcatul o viață întreagă... Blestemul lor îl va ajunge odată...

●

Primăvara trecuse cu bine. Pușcașu își făcuse arătura. Aștepta acum să înceapă celelalte munci. Fânul îi ajunsese numai bine; când termină arătura; termină și fânul...

Curând începu prașila. O termină. Veni cositul... Fânul ce-l strânsese era tot așa de mătăsos și de bun ca al Bordeianului, dar nu avea mireasma aceluia... Fânul Bordeianului era de livadă și cel ce-l strânsese Pușcașu era de fâneț...

Intr'o noapte încărcă bine un car și când era liniște și tot satul dormea îl repezi în curtea vecinului. Nu reuși să-l clădească în clae căci îl încolțiseră câinii... acum câinii Bordeianului nu-l mai cunoșteau. Indată ce descărcă o luă la fugă cu boi și cu car cu tot.

Câteva zile mai târziu trecu prin fundul livezii lui Bordeianu. Fânul era clădit și vâruit în acelaș loc. Bordeianu era în livadă văruind tulpinele copacilor. Câinii erau pe lângă el. Il simțiseră și începură să-l latre. O luă la fugă, de frică să nu fie văzut de Bordeianu și să nu-l bănuiască...

De când încolțise gândul de a sări gardul Bordeianului după fân, i se părea că nu-și mai putea privi vecinul. Până-i sărise gardul, vorbise deseori cu el. De-atunci nici odată nu mai vorbiseră. Il ocolea cu grijă. Ii ocolea și gospodăria. Câinii vecinului îl speriau.

Păcatul părea că-l urmărește cu toate că întoarse datoria. Săvârșise însă un păcat. Călcase gospodăria vecinului în puterea nopții și-i furase fân! Își hrănise boii cu fânul vecinului. Avea nădejdea unei toamne cu belșug, datorită fânului aceluia. Vaca fusese hrănită cu fân din acela și dăduse lapte mai bun. Laptele sporise, sporise și mana lui, cu fânul vecinului. Gospodăria lui mergea bine cu mană din mana vecinului, furată odată cu fânul din livadă ! El, nevastă-sa, copiii mâncaseră lapte de furat căci tot ce sporise în casa lor era datorită fânului de furat din livada Bordeianului ! Tot ce vor avea de-acum va fi de furat. Tot ce va prisosi peste sărăcia la care trebuiau să ajungă, și viața lor, și casa lor, și pământul lor și tot și tot....

Gândurile acestea îl fulgeraseră pe Pușcașu odată cu fuga. Ajunse acasă gâfâind greu. Se urcă în podul grajdului. Căută să vadă dacă a mai rămas ceva din fânul furat de la vecin... nu găsi de cât un mănunchiu de trifoiu sălbatec uscat din floare... se așeză cu capul pe el. Gândurile începură să-l chinuie din nou... Incepuse acum să nu mai aibă liniște. Ochii mustrători ai soției i se părea că-i vede. Vorba, la fel de mustrătoare i se părea că o aude :

— Omule, de undea-i adus fânul ? Și a mințit că nu e de furat....

— Ia seama că avem copii !

De ce i-ar mai avea ?

— Să nu rămânem de blestemul copiilor !

Și se părea că l-a ajuns acest blestem... Dar ce știu copiii ? Copiii nu știu nimic... nu-l puteau blestema... Era poate preludiul unui blestem... Era poate păcatul... Dar...

— Omule, de unde-ai adus fânul ? Imaginea ochilor soției îl stăruia din nou... Se frecă la ochi. Ea rămânea. Își lovi tâmplele....

Ochii nevestei stăruiau, îl priveau mai tare, mai mustrători... Vorba era mai aspră și mai mustrătoare:

— Omule, de unde-ai adus fânul ? Avem copii, ia seama! Să nu rămânem de blestemul copiilor !

Își desfundă urechile. Își deschise ochii. Era lumină multă: îl obosea lumina. Și chipul uscățiv al soției, și ochii ei îl sfredeleau mereu. Și vorba îl pătrundea până 'n adâncul sufletului :

— Omule, de unde-ai adus fânul?

Se întoarse cu fața în jos, căutând să și-o îngroape în mănunchiul de trifoi sălbatec...

Ii era cald. Asudase tot.

Și ochii soției sale îl mustrau mereu. Doi ochi, acum patru ochi, acum mai mulți, tot mai mulți și toți cată către ei, la fel de strivitor. Și vorba mustrătoare o aude tot de mai multe ori:

—Omule, de unde-ai adus fânul? Ia seama că avem copii ! Inaintea ochilor săi erau acum o mulțime de chipuri și o mulțime de ochi ca ai soției. Auzea, par'că, zeci de mustrări în acelaș timp. Se frământa pe scândura goală, rostogolindu-se dintr'o margine în alta a podului, dar și chipurile și ochii și mustrările se înmulțeau tot mai mult, căzând în inima lui ca niște pietre grele și fierbinți. Capul îi stătea să se desfacă și se înăbușea. Incercă să se ridice dar i se părea că nu va mai putea nici odată.

— Marie, lasă-mă odată !

Soția care lucra ceva prin casă auzi și se sperie. Un nou strigăt al lui Pușcașu o făcu să se îndrepte la gura grajdului. Urcă scara și-și găsi soțul svârcolindu-se și gemând :

— Lasă-mă, Marie, nu mă mai chinui !

Se apropie de el înfricoșată și îl apucă de mână :

— Ce-i omule, ce nu-ți ajunge ?

— Ești aici ?

Se ridică în capul oaselor privind rătăcit. Ochii erau speriați. Chipul muncit și speriat și el. Își privi soția. Ochii îi erau acum mângâioși. Isbucni în lacrimi :

— Fânul, Marie, fânul !

— Vai de mine ! Ai călcat curtea cuiva ?

— Du-te după preot — nu mai pot !

— Hai în casă și te liniștește!

— Mi se pare că nici în groapă nu-mi voiu ispăși păcatul ! Nu voiu putea să mor curat la cuget...

— Trebuie să te liniștești ! avem de trăit și de muncit amândoi. Copiii așteaptă un traiu mai bun. Ei au nevoie de brațele noastre !

Dacă trăești stăpânit de această frică ne vom nenoroci copiii !

Se coborî din pod și intră în casă Nevastă-sa plecă îndată după preot.

Preotul veni. Pușcașu mărturisi totul...

— Și acum, părinte, te-aș ruga să faci bine să-mi dai un canon greu, să-mi răcoresc inima. Să-mi dai un sfat să mă liniștesc... Sunt nenorocit....

— Să nu ai nici o grijă, fiul meu ! Iți dau un canon ușor și care îți va răcori inima. Să te duci să-i mărturisești și Bordeianului...

— Părinte, orice canon, cât de greu, și morții i-ași putea căta în față, numai asta nu... Să-i spun Bordeianului... cum ași putea ?

— Bordeianu este om cuminte. Nu găsești în toată Căpriana om la fel. Dacă-i spui, voi amândoi veți rămâne preteni buni și tu vei fi om pentru toată viața... Pot să-ți dau orice canon, dar sufletul tău nu se va liniști decât când îi vei spune Bordeianului.

Preotul plecă.

Seara coborî de-abinelea. După cină toți se culcară. Adormiră cu toții. Aproape de cântatul dintâiu al cocoșilor Pușcașu se trezi. Se ridică din așternut, se îmbrăcă și ieși din nou în curte. Unse coșul, îl trase lângă stogul cu fân, îl încărcă, scoase boii și-i înjugă și porni încetișor spre capătul dinspre țarină al livezii Bordeianului.

Se strecură prin noapte cu car cu tot până acolo. Descărcă fânul aruncându-l peste gard. După aceea sări și el gardul, risipi vârful la claia ce se găsea acolo și apoi aruncă fânul ce-l adunase, deasupra. Vârfui claia la loc dupăce o înălțase cu fânul ce-l mai adusese. Indată-l cuprinse o moleșeală. Se așeză de-asupra clăei. Mireasma fânului uscat îi umpleà pieptul. I se păru că aude un zgomot. Se sperie. Cătă către curte și nu vedeà nimic. Porumb ofta și acum în jug, dar nu mai ofta de foame. Era plin, rotund și împlinit... La fel și Plăvan... Se auzeau prin noapte cum rumegau liniștit... Dar zgomotul... îl făcuse Plăvan... animalul acela nici odată nu se mai astâmpără...

Luă o mână de fân și o frecă. Nu eră ca al Bordeianului la miros dar tot așa de molcuț ca și acela... Își făcu cruce... Privi cerul. O stea clipea des-des și-i părea că-i spune : „Bine-ai făcut ! Bine-ai făcut !"

Coborî de pe claie. Trecu furca dincolo de gard. Se prinse cu mâinile gata să-l sară...

Atunci se cutremură de-un sgomot făcut de câți-va pași grei...

Două brațe vânjoase îl cuprinseră de mijloc.

— Stai că te-am prins ! Ce făceai aici ?

Eră vorba domoală a Bordeianului.

— Stăteam la o vacă — a apucat câteva guri de trifoiu și se umflase... Te-am simțit și-am venit la tine. Ce tot îmi cari fân ?

— Tu nu știi ?

— Știu, dar mi-ai mai adus odată !

— Dar de unde știi ?

— Apoi, te-am văzut eu și atunci dar i-am dat pace — știm numai amândoi...

— Ți-am mai adus eu dar vezi că fânul meu nu-i tot așa de bun ca al tiu și de-aceia...

— Bine, dar acum mi-ai adus prea nult, poate de trei sau de patru ori atât !

— Nici de zece ori n'ar fi destul...

— Să-mi fi adus numai atât cât ai luat — n'am nevoie de mai mult... Să-ți ai restul...

— Nu-mi trebuie, Bordeene — ți-l dau tot numai să am liniște ! Acum sunt ușurat, fă-mi ce vrei și lasă-mă cu Dumnezeu să mă duc !

— Ei, bată-te să te bată ! Ce să-ți fac eu ? Nu-ți ajunge ? cred că ai îndurat destul... Te-am văzut ieri cum ai luat-o la fugă când ai trecut prin fundul livezii mele. Voiam să mă duc la tine să-ți spun să te liniștești, că eu știu și te-am iertat încă de-astă primăvară, dar n'am îndrăznit... Și eu eram necăjit mereu că nu ți-am spus. Rămânem prieteni buni, ca doi frați, Cugetul meu îmi spune că ești om drept și cinstit. Rămânem de-ajutor unul al-

tuia și Dumnezeu să-ți ajute !

— Și ție Bordeene ! Tu mi-ai fost de mare ajutor dar eu n'am fost om cu tine — ți-am călcat ograda...

— Au trecut toate !... Iată zorile ! Se deschid ! Du-te că ne-apucă ziua ! Nu trebuie să ne mai știe nimeni !

Se despărțiră.

Pușcașu sări gardul, sprinten și porni către casă fluerând de bucurie. Acasă, nu mai avu răbdare să închid poarta în urma carului și să-și dejuge boii ci merse repede la nevastă-sa, trezind-o din somn:

— Am vorbit cu Bordeianu, Marie !

— Și ce ți-a spus ?

— Să rămânem pe toată viața prieteni !

— Bine că te mai aude Dumnezeu !

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL", BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU, 23

Taxa poștală plătită în numerar conform probării dir. G-le P.T. T. Nr. 44908 - 938